

**Stichting
Pensioenfonds
Huntsman Rozenburg**

Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg
Merseyweg 10, 3197 KG Botlek Rotterdam
Postbus 1020, 3180 AA Rozenburg
Telefoon: 0181 - 29 21 49
Telefax: 0181 - 29 39 18
www.pensioenfondshuntsman.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41125674

**Verslag over het boekjaar
1-1-2016 t/m 31-12-2016**

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Bestuursverslag	
Fondsspecifieke ontwikkelingen	9
Beleggingen	19
Fondsspecifieke ontwikkelingen beleggingen	21
Risicomanagementbeleid	23
Samenvatting actuariel verslag	28
Verantwoordingsorgaan	
Verslag van het Verantwoordingsorgaan over 2016	31
Reactie van het bestuur	32
Samenvatting visitatierapport 2016	33
Jaarrekening	
Balans per 31 december	36
Staat van baten en lasten	38
Kasstroomoverzicht	40
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	41
Gebeurtenissen na balansdatum	43
Financiering	44
Resultaatbestemming	44
Toelichting op de balans per 31 december	45
Toelichting op de staat van baten en lasten	51
Risicoparagraaf	55
Overige gegevens	
Actuariële verklaring	67
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	69
Bijlagen	
Overzicht belegd vermogen	75
Begrippenlijst	76

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2016

*Namens de directie van
 Huntsman Holland BV*

N. Mol (1958)	voorzitter
P.C. Oostveen (1954)	secretaris
mw M. Aleman (1977)	kandidaat algemeen bestuurslid

*Namens de Ondernemingsraad
 van Huntsman Holland BV*

mw A.C.J. Impens (1951)	algemeen bestuurslid (tot 01-05-2017)
mw C.J. Paak (1965)	algemeen bestuurslid (vanaf 01-05-2017)
E. Maliepaard (1957)	algemeen bestuurslid

Namens de gepensioneerden

G.C. Plaisier (1946)	algemeen bestuurslid
----------------------	----------------------

Beleggingscommissie

B. de Jong (1961)	voorzitter
P.C. Oostveen (1954)	secretaris
E. Maliepaard (1957)	
M.J. Burbach (1972)	(tot 01-04-2017)

Pensioenbureau

P.C. Oostveen (1954)	Manager Pensioenfonds
R. Brand (1960)	Front-office

Verantwoordingsorgaan

E. Barents (1947)	voorzitter
W.J. Veenendaal (1943)	secretaris
L.A.C. Thring (1960)	
J.C.P. Veerman (1946)	
Vacature	

Organisatie

Administratie	AZL N.V., Heerlen
Actuaris	Adviserend: Willis Towers Watson, Rotterdam Certificerend: Willis Towers Watson, Purmerend
Vermogensbeheer	NN Investment Partners, Heerlen
Accountants	EY Accountants LLP, Maastricht
Bankiers	Kas Bank NV, Amsterdam ING Bank, Amsterdam

Meerjarenoverzicht

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Aantallen										
Verzekerden										
Deelnemers	347	371	374	369	387	412	422	433	473	476
Gewezen deelnemers	509	524	559	605	631	667	728	810	835	1.141
Pensioengerechtigden	1.393	1.407	1.395	1.411	1.399	1.376	1.312	1.241	1.212	1.190
	2.249	2.302	2.328	2.385	2.417	2.455	2.462	2.484	2.520	2.807
Financiële gegevens (in duizenden euro)										
Technische voorzieningen voor risico pensioenfondss										
Pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondss	468.618	447.376	439.579	378.724	399.646	374.236	343.467	323.405	319.534	274.751
Prepensioenverplichtingen ¹⁾	33	8	12	28	94	453	510	924	1.655	2.286
Technische voorzieningen voor risico deelnemers										
Pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2.807	2.877	2.984	2.467	2.328	1.944	1.910	1.692	1.563	2.092
Reserves										
Algemene reserve	73.261	58.200	64.450	59.815	26.406	8.731	30.421	24.019	-11.085	114.128
Dekkingsgraad										
Aanwezige dekkingsgraad	115,5%	112,9%	114,7%	115,8%	107%	102%	109%	107%	97%	141%
Beleidsdekkingsgraad	110,9%	114,1%								
Vereiste dekkingsgraad	118,0%	119,9%	115,7%	118,3%	117,2%	117,8%	117,7%	120,2%	119,4%	120,9%
Premiebijdragen	6.973 ²⁾	7.854 ²⁾	7.523	7.229	8.492 ³⁾	11.126 ⁴⁾	12.063 ⁵⁾	12.554 ⁵⁾	6.590	6.119
Uitkeringen	18.358	18.210	18.620	19.179	19.572	19.725	18.857	18.223	17.970	16.703
Beleggingen voor risico pensioenfondss										
Belegd vermogen (excl. lopende inntrest en liquide middelen)	537.374	500.056	499.647	434.385	421.371	379.984	370.020	343.925	308.751	385.682
Beleggingsopbrengsten	48.453	12.217	77.505	25.534	54.732	18.478	33.613	44.749	-68.680	8.999
Rendement op basis van total return	9,8%	2,5%	18,1%	6,2%	14,6%	5,2%	9,9%	14,9%	-17,8%	2,4%

1) Vanaf 2012 wordt hier alleen de voorziening voor ingegaan prepensioen opgenomen.

2) Dit betreft de fedtlijke premie.

3) Inclusief € 1 miljoen extra werkgeverspremie uit hoofde van herstelplan.

4) Inclusief € 4 miljoen extra werkgeverspremie uit hoofde van herstelplan.

5) In 2009 en 2010 € 5 miljoen extra werkgeverspremie uit hoofde van herstelplan.

Bestuursverslag

Fondsspecifieke ontwikkelingen

1. Missie en visie

In het gevoerde beleid staat het belang van de deelnemers en gepensioneerden altijd voorop. Het bestuur van het pensioenfonds heeft hierbij als belangrijkste taak te zorgen voor een goede financiële beheersing en een evenwichtige belangenafweging. Zo kan de hoofddoelstelling het beste worden gerealiseerd: inkomen verzorgen bij ouderdom, arbeidsongeschiktheid en overlijden. Vertrouwen van belanghebbenden dat het pensioenfonds deze taak serieus neemt en goed uitvoert, is een voorwaarde voor de continuïteit van het pensioenfonds. Het bestuur heeft een missie en visie gedefinieerd.

Missie

Veiligheid, zekerheid en continuïteit bieden aan alle deelnemers en pensioengerechtigden.

Visie

Ons beleid richt zich op voldoende rendement tegen aanvaardbare risico's, een kostenefficiënte werkwijze en organisatie en een open communicatie aan alle deelnemers en andere belanghebbenden.

2. Naleving wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van de wet- en regelgeving.

De code pensioenfonds wordt nageleefd met de beste intenties. Voor het bestuur zit de waarde ervan in de dialoog en afgewogen besluitvorming, meer dan in het naleven van de letter van de code. Zaken waarvan Pensioenfonds Huntsman van de code afwijkt, zijn:

- Er is geen aparte noodprocedure opgesteld, anders dan voor het geval van een crisissituatie. De lijnen tussen bestuursleden en uitvoerders zijn zo kort dat in een noodsituatie direct contact vanzelfsprekend is en snelle besluitvorming kan worden afgestemd.
- De evaluatie van het bestuur is een continu proces. Externe hulp is daarbij tot december 2016 niet overwogen. Na overleg met de visitatiecommissie en het verantwoordingsorgaan zal het bestuur een zelfevaluatie met externe hulp serieus overwegen.
- Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit in het bestuur. Het houdt daarbij rekening met opleiding, achtergrond en persoonlijkheid. Diversiteit is in de samenstelling van het bestuur aanwezig, maar geen doel op zich. Om de continuïteit niet in gevaar te brengen gelden er geen maximale zittingstermijnen voor bestuursleden of andere organen.

De bestuursleden ondertekenen ieder jaar de gedragscode. Alle bestuursleden verklaren in een bestuursvergadering zich te houden aan de gestelde gedragsregels.

Pensioenfonds Huntsman heeft een compliance officer benoemd.

3. Bestuur, beleggingscommissie, pensioenbureau

De heer Van Luijk (kandidaat bestuurder namens de werkgever) heeft per eind augustus 2016 het bedrijf verlaten. De directie van Huntsman Holland BV heeft mevrouw Aleman per 1 oktober 2016 voorgedragen als opvolger van de heer Van Luijk. Mevrouw Aleman zal eerst een gedegen opleiding volgen, waarna haar voorgenomen benoeming gemeld zal worden aan DNB.

Het bestuur heeft het functioneren van de heren Maliepaard en Oostveen geëvalueerd. Het bestuur meent dat beide heren goed functioneren. Het bestuur heeft positief aan de Ondernemingsraad geadviseerd om de heer Maliepaard voor een nieuwe termijn voor te dragen. De Ondernemingsraad heeft dit advies overgenomen waarna de heer Maliepaard voor een nieuwe termijn benoemd is. Het bestuur heeft positief aan de directie van Huntsman Holland BV geadviseerd om de heer Oostveen voor een nieuwe termijn voor te dragen. De directie heeft dit advies overgenomen waarna de heer Oostveen voor een nieuwe termijn benoemd is.

De zittingstermijn van mevrouw Impens eindigt op 1 mei 2017. Zij zal daarna met pensioen gaan en niet meer beschikbaar zijn als bestuurslid van het pensioenfonds. De diverse betrokken partijen hebben intensief met elkaar overlegd met als doel om mevrouw Impens op te laten volgen door een vrouw. Na overleg heeft de Ondernemingsraad besloten om mevrouw Paak voor te dragen als deelnemerslid voor het bestuur van het pensioenfonds. Mevrouw Paak heeft in 2016 een gedegen opleiding gevolgd en haar voor- genomen benoeming zal gemeld worden aan DNB.

Binnen het pensioenbureau hebben zich geen personele wijzigingen voorgedaan.

4. Verantwoordingsorgaan

De heer Febus heeft om persoonlijke redenen laten weten te stoppen met zijn werkzaamheden per 28 januari 2016. Er zal een geschikte kandidaat gezocht worden om de heer Febus op te volgen.

5. Uitvoeringsovereenkomst

De uitvoeringsovereenkomst is niet gewijzigd. Dit houdt in dat de sponsor Huntsman Holland BV zich blijft committeren aan de bijstortverplichting mocht dat nodig zijn.

6. Klachten- en geschillenprocedure

Er zijn geen klachten ingediend.

7. Herstelplan

Het jaar 2015 is afgesloten met een actuele dekkingsgraad van 112,9% en een beleidsdekkingsgraad van 114,1%. Omdat de beleidsdekkingsgraad van het fonds per 1 januari 2016 lager was dan de vereiste dekkingsgraad van 119,9%, verkeerde ons fonds per die datum in een reservetekort. Hierdoor diende een nieuw herstelplan ingediend te worden voor 1 april 2016. Dit nieuwe herstelplan is inderdaad opgesteld en vervolgens ingediend binnen de gestelde termijn.

Uit het ingediende herstelplan en de daarbij verstrekte toelichting en informatie blijkt hoe Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg uiterlijk binnen tien jaar zal beschikken over het vereist eigen vermogen. Op basis van deze stukken is DNB van oordeel dat het herstelplan concreet en haalbaar is. DNB stemt daarom in met het herstelplan.

8. Indexatieverlening

Indexatie mag verleend worden vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. Daarnaast moet de gegeven indexatie toekomstbestendig zijn. Dit betekent dat het eigen vermogen boven de beleidsdekkingsgraad hoog genoeg moet zijn om de toegezegde indexatieverlening ook in de toekomst te kunnen financieren. In de praktijk impliceert dit voor een gemiddeld pensioenfonds dat een indexatie van 1% mogelijk wordt bij een beleidsdekkingsgraad van 120% en een indexatie van 2% bij een beleidsdekkingsgraad van 130%.

8a. Jaar 2016 actieve deelnemers:

Tot en met het eind van 2015 was een eindloonregeling van toepassing voor de actieve deelnemers. Een eindloonregeling houdt in dat alle opgebouwde jaren gebaseerd worden op het laatst verdiende loon. Het opgebouwde pensioen tot 1 januari 2016 werd voor actieve deelnemers dus helemaal gebaseerd op het laatstverdiende loon in 2015. Hiervoor is premie betaald.

Voor de actieve deelnemers die al in dienst waren voor 1 januari 2016 is per 1 januari 2016 de eindloonregeling vervangen door een middelloon regeling.

Afgesproken is dat een deel van de indexatie onvoorwaardelijk is in 2016. Hiervoor wordt premie betaald. Er is een gegarandeerde indexatie toegekend van 50% van de Consumenten Prijs Index (CPI) over de periode oktober 2014 - oktober 2015.

Het overige deel van de indexatie is voorwaardelijk. Hiervoor heeft het pensioenfonds geen geld gereserveerd en wordt geen premie betaald. De voorwaardelijke indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen toegekend worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Gezien de financiële positie van het pensioenfonds was er in 2016 gelegenheid om een deel van de voorwaardelijke indexatie uit te keren. Op basis van de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2016 gelegenheid om aan de actieven een gedeeltelijke indexatie toe te kennen van 0,46%.

Dit is opgebouwd uit 0,33% onvoorwaardelijke indexatie en 0,13% voorwaardelijke indexatie.

De ontwikkeling van het prijsindexcijfer over oktober 2014 - oktober 2015 bedroeg 0,66%.

Voor medewerkers in dienst getreden op of na 1 januari 2016 is een DC regeling van toepassing. Deze regeling wordt niet uitgevoerd door het pensioenfonds.

8b. Jaar 2016 niet-actieve deelnemers:

Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd om het pensioen van niet-actieve deelnemers te verhogen. De eventuele indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen betaald worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Daarom is deze indexatie ook voorwaardelijk. Voor de inactieven wordt over 2016 een voorwaardelijke indexatie toegezegd op basis van het afgeleide Consumenten Prijs Index (CPI) van oktober 2014 tot oktober 2015.

Gezien de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2016 gelegenheid om een gedeeltelijke indexatie toe te kennen.

Per 1 januari 2016 is er aan de inactieven 0,18% indexatie toegekend. De ontwikkeling van het afgeleide prijsindexcijfer over oktober 2014 - oktober 2015 bedroeg 0,44%.

8c. Jaar 2017 actieve deelnemers:

In de middelloonregeling is afgesproken dat een deel van de indexatie onvoorwaardelijk is in 2017. Hiervoor wordt premie betaald. Er is een gegarandeerde indexatie toegekend van 50% van de Consumenten Prijs Index (CPI) over de periode oktober 2015 - oktober 2016. Het overige deel van de indexatie is voorwaardelijk. Hiervoor heeft het pensioenfonds geen geld gereserveerd en wordt geen premie betaald. De voorwaardelijke indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen toegekend worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Gezien de financiële positie van het pensioenfonds was er in 2017 gelegenheid om een deel van de voorwaardelijke indexatie toe te kennen.

Op basis van de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2017 gelegenheid om aan de actieven een gedeeltelijke indexatie toe te kennen van 0,22%.

Dit is opgebouwd uit 0,20% onvoorwaardelijke indexatie en 0,02% voorwaardelijke indexatie.

De ontwikkeling van het prijsindexcijfer over oktober 2015 - oktober 2016 bedroeg 0,40%.

Voor medewerkers in dienst getreden op of na 1 januari 2016 is een DC regeling van toepassing. Deze regeling wordt niet uitgevoerd door het pensioenfonds.

8d. Jaar 2017 niet-actieve deelnemers:

Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd om het pensioen van niet-actieve deelnemers te verhogen. De eventuele indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen betaald worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Daarom is deze indexatie ook voorwaardelijk. Voor de inactieven wordt over 2017 een voorwaardelijke indexatie toegezegd op basis van het afgeleide Consumenten Prijs Index (CPI) van oktober 2015 tot oktober 2016.

Gezien de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2017 gelegenheid om een gedeeltelijke indexatie toe te kennen.

Per 1 januari 2017 is er aan de inactieven 0,03% indexatie toegekend.

De ontwikkeling van het afgeleide prijsindexcijfer over oktober 2015 - oktober 2016 bedroeg 0,35%.

9. Communicatie

9a. Wet Pensioencommunicatie

In mei 2015 heeft de Eerste Kamer de Wet pensioencommunicatie aangenomen. De wet treedt in fasen in werking. De bedoeling van deze wet is dat informatie over pensioen de deelnemer voortaan beter in staat stelt om een goede financiële planning voor later te maken. Alle informatie die pensioenuitvoerders geven, moet aansluiten op de behoeften van deelnemers en correct, duidelijk en evenwichtig zijn. Daarnaast bevat de wet bepalingen die gericht zijn op het beter inzichtelijk maken van persoonlijke risico's, het makkelijker vergelijken van pensioenregelingen, het inzichtelijker maken van de keuzemogelijkheden en het bieden van handelingsperspectief. Pensioenfonds Huntsman heeft zijn pensioencommunicatiemiddelen aangepast om te voldoen aan de eisen van de nieuwe Wet pensioencommunicatie. Daartoe is een communicatiebeleidsplan opgesteld om enkele handvatten te geven bij het inrichten van de nieuwe communicatie-infrastructuur.

9b. Informatie over uitgestelde pensioenen

Midden 2016 hebben deelnemers die een uitgesteld pensioenrecht hebben en van wie het adres is bevestigd door de Basisadministratie Persoonsgegevens en Reisdocumenten (BPR) en mensen die in het buitenland wonen en waarvan het adres bekend is een overzicht over 2015 van hun aanspraken ontvangen.

9c. UPO

Jaarlijks verzendt AZL voor Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg tijdig het UPO aan de deelnemers van dit pensioenfonds. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) heeft aangegeven dat de UPO's tijdig aan de deelnemers verstrekt dienen te worden. Tijdig is in dit geval voor 1 oktober van elk jaar.

In 2016 kon AZL de UPO's niet op tijd versturen omdat de pensioenregeling per 1 januari 2016 is gewijzigd en de administrateur (AZL) tijd nodig heeft om deze wijzigingen te verwerken. De implementatie van de nieuwe regeling is niet vóór 1 oktober afgerond. Over deze situatie is overlegd gevoerd tussen AZL, de AFM en het pensioenfonds.

De AFM vindt het belangrijk dat deelnemers tijdig en juist worden geïnformeerd. In dit geval vindt de AFM dat een correct UPO prevaleert boven een tijdig UPO.

De UPO 01-01-2016 is verstuurd in december 2016.

9d. Communicatie naar betrokkenen

In 2016 is met de actieven in het pensioenfonds gecommuniceerd over de ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds en de aan hen toe te kennen indexatie per 1 januari 2017.

In de Nieuwsbrief voor gepensioneerden van december 2016 is aandacht gegeven aan de introductie van de beleidsdekkingsgraad per juli 2015 met een uitleg wat deze dekkingsgraad inhoudt en waarom deze is ingevoerd. Tevens is aandacht besteed aan enkele kerncijfers van het pensioenfonds.

De samenstelling van bestuur en verantwoordingsorgaan is besproken en uiteraard is gemeld welke indexatie er toegekend is per 1 januari 2017.

Op de website is middels diverse artikelen aandacht gegeven aan verschillende aspecten van pensioen.

9e. Website

Begin 2015 werd gemeld dat de website vanaf 2016 niet meer in de huidige vorm onderhouden zou worden. Het bestuur heeft gezocht naar een kosteneffectief alternatief waarbij de website moet voldoen aan de tegenwoordige eisen, inclusief het digitale Pensioen 1-2-3. Pensioen 1-2-3 bestaat uit 3 lagen. In deze eerste laag staat in het kort de belangrijkste informatie over uw pensioenregeling vermeld. In laag 2 staat meer informatie over alle onderwerpen in laag 1. Tot slot staat in laag 3 juridische en beleidsmatige informatie. De opdracht is gegeven aan bureau 'Everybody likes pinguins' (zij hebben o.a. de logo's voor Pensioen 1-2-3 ontwikkeld). In het laatste kwartaal van 2015 is de nieuwe website opgezet. Vanaf begin 2016 wordt met de nieuwe website gewerkt.

10. Deskundigheid

Op 20 en 21 juni 2016 heeft het bestuur samen met de leden van het pensioenbureau en het verantwoordingsorgaan een opleiding gevolgd onder leiding van externe deskundigen.

In het verslagjaar is eveneens aandacht besteed aan de deskundigheid van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en het pensioenbureau. Tevens is een aantal seminars en voorlichtingsdagen bezocht.

Mevrouw Paak heeft als aspirant bestuurslid in 2016 alle modules gevolgd van de pensioenopleiding Geschiktheidsniveau A van WillisTowersWatson. Mevrouw Aleman is als aspirant bestuurslid in 2016 begonnen aan de pensioenopleiding Geschiktheidsniveau A van WillisTowersWatson.

11. Reglementen

In 2015 hanteerde Huntsman Holland BV nog een eindloonregeling. De kosten van deze regeling stijgen bij ongewijzigd beleid tot een hoogte die de concurrentiepositie van de onderneming in te sterke mate aantast. Om te komen tot een verlaging van de werkgeverskosten is er vanaf begin 2015 gesproken met de vakbonden en een vertegenwoordiging van de ondernemingsraad over een nieuwe pensioenregeling. Na een intensief onderhandelingsproces heeft dit geleid tot een overeenkomst met de vakbonden over een nieuwe pensioenregeling waarmee de leden van de vakbonden hebben ingestemd. De overeenkomst met de vakbonden is automatisch van kracht voor al de cao-medewerkers. De directie van Huntsman Holland BV heeft besloten de overeenkomst ook van toepassing te verklaren voor alle stafmedewerkers. Uiteindelijk zijn alle medewerkers akkoord gegaan met deze aanpassing.

De hoofdlijnen van de overeenkomst zijn dat de huidige eindloonregeling voor het zittende personeel per 1 januari 2016 overgaat in een middelloonregeling en het opbouwpercentage op 1,875% is vastgesteld met een franchise van €12.953 voor het jaar 2016. Voor het jaar 2016 is een onvoorwaardelijke indexatie toegezegd van de helft van de CPI. Voor de onvoorwaardelijke indexatie zal premie betaald worden. Het overige deel van de indexatie is voorwaardelijk. In 2016 wordt de werknemerspremie verhoogd met 0,5% van het pensioengevend salaris. Voor het jaar 2017 wordt ook een onvoorwaardelijke indexatie toegezegd van de helft van de CPI. In 2017 wordt de werknemerspremie nogmaals verhoogd met 0,5% van het pensioengevend salaris. Ten slotte wordt vanaf 2018 een onvoorwaardelijke indexatie toegezegd van een kwart van de CPI.

Voor personeel dat in dienst trad op of na 1 januari 2016 wordt buiten het pensioenfonds een DC regeling gefaciliteerd.

12. Premiebeleid

De kostendekkende premie (KDP) voor het jaar 2016 is berekend met de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Deze premie is berekend op € 8,022 miljoen. Ter bepaling van de gedempte kostendekkende premie is in eerste instantie gebruik gemaakt van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december 2015 over de afgelopen 10 jaar. De aldus berekende gedempte kostendekkende premie is gelijk aan 24,8% van de som van de pensioengevende salarissen. Het bestuur en het VO constateren dat door de al jaren dalende rente de gedempte kostendekkende premie al jaren onder de kostendekkende premie ligt. Het bestuur heeft in januari 2016 overlegd met de sponsor over dit onderwerp. De sponsor heeft zich gevoelig getoond voor de opmerkingen en heeft er in toegestemd de gedempte kostendekkende premie te baseren op de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december 2015 over de afgelopen 5 (in plaats van 10) jaar. Dit leidt tot een premie die gelijk is aan 29,5% van de som van de pensioengevende salarissen. Het verschil tussen de gedempte kostendekkende premie op basis van 5 in plaats van 10 jaar bedraagt ongeveer € 1,2 miljoen.

13. ABTN

De ABTN is op een aantal onderdelen aangepast:

- Naar aanleiding van de overgang van een eindloonregeling naar een middelloonregeling is de tekst aangepast.
- Als gevolg van de uitgevoerde ALM studie en de daaropvolgende SAA studie heeft het bestuur besloten om het beleggingsbeleid aan te passen. De tekst van het hoofdstuk Beleggingsbeleid is aangepast als gevolg van de wijzigingen. Tevens zijn de Richtlijnen Vermogensbeheer aangepast (bijlage 3).
- Het premiebeleid is aangepast (van tienjaars gemiddelde RTS naar vijfjaarsgemiddelde RTS).
- De RisicoAnalyse is geheel vernieuwd (bijlage 5).

De herziene ABTN inclusief de bijlagen is ingediend bij DNB in december 2016.

14. Haalbaarheidstoets

Pensioenfondsen dienen jaarlijks een haalbaarheidstoets uit te voeren. Het eerste jaar is deze meer uitgebreid (aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd in 2015). Bij een significante wijziging van het beleid moet het pensioenfonds opnieuw een uitgebreidere toets uitvoeren.

In de haalbaarheidstoets staat het pensioenresultaat centraal. Het uiteindelijke doel van de aanvangshaalbaarheidstoets is te laten zien dat:

1. Het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau boven de door het fonds te kiezen ondergrens blijft, zowel vanuit de huidige financiële positie (feitelijke dekkingsgraad, per 1-1-2015: 111,1%) als vanuit de evenwichtssituatie (vereiste dekkingsgraad, 120,2%).
2. Het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon voldoende realistisch en haalbaar is.
3. Het fonds voldoende herstelcapaciteit heeft om vanuit de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,1%) binnen de looptijd van het herstelplan te herstellen naar de vereiste dekkingsgraad (120,2%)
4. Het pensioenresultaat in het slechtweerscenario op fondsniveau niet te veel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat, gemeten vanuit de huidige financiële positie (feitelijke dekkingsgraad).

Bovenstaande grenzen dienen te worden vastgelegd als onderdeel van de risicohouding van Pensioenfonds Huntsman. De grenzen gelden voor het pensioenresultaat op fondsniveau op basis van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets over een periode van 60 jaar. Vóór de aanvangshaalbaarheidstoets heeft Pensioenfonds Huntsman de methodiek voor bepalen van de ondergrenzen voor het pensioenresultaat bepaald. De uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets dienen logischerwijs te voldoen aan deze grenzen. Voor de jaarlijkse haalbaarheidstoets geldt dat de grenzen een signaalfunctie hebben op basis waarvan het bestuur zal communiceren en in gesprek zal gaan met verantwoordingsorgaan, directie en sociale partners indien de grenzen niet worden gehaald.

Pensioenresultaat haalbaarheidstoets 2016

	Gedefinieerde ondergrens	Resultaat h-toets	Voldaan?
Vanuit feitelijke dekkingsgraad			
Verwachting (mediaan)	92%	96%	Ja
Maximale afwijking slecht weer t.o.v. mediane pensioenresultaat	22%	17%	Ja

Uit de uitkomsten blijkt dat Pensioenfonds Huntsman voor wat betreft het pensioenresultaat voldoet aan de gedefinieerde ondergrenzen. De relatieve afwijking (slecht-weerscenario t.o.v. verwachting) is consistent met het gedefinieerde beleid.

Het bestuur heeft de Haalbaarheidstoets op tijd ingediend bij DNB voor de gestelde termijn van 1 juli 2016.

15. ALM studie

In december 2014 heeft het bestuur besloten om een nieuwe ALM studie uit te voeren. De ALM studie is uitgevoerd in Q1 en Q2 van 2015 en is gebaseerd op een middelloonregeling. De studie is afgerond in juni 2015. Het bestuur heeft besloten om de norm voor het aandelenpakket te verlagen van 40% naar 35% en de norm voor het pakket obligaties te verhogen van 50% naar 55%. Hiermee kiest het bestuur voor een asset mix van 45% zakelijke waarden en 55% obligaties. Zoals op pagina 21 beschreven is deze verdeling aangepast naar 42,5% en 57,5%. Na het uitvoeren van de ALM studie is er ook een Strategic Asset Allocation studie uitgevoerd; zie volgende alinea. Het bestuur heeft tevens besloten om de rentehedge op 60% te laten.

16. Strategic Asset Allocation studie

Na het uitvoeren van de ALM studie en het besluit van het bestuur over de gewenste asset mix, is besloten om een Strategic Asset Allocation studie (SAA studie) uit te voeren. Deze studie is uitgevoerd door NN IP. De manier van werken (stappenplan) is besproken evenals de aannames, kwalitatieve criteria en investment beliefs van het bestuur.

Tijdens de SAA studie wordt onderzocht of de ALM uitkomst geoptimaliseerd kan worden:

- Is er een portefeuille met hoger verwacht rendement en zelfde risico?
- Is er een portefeuille met hetzelfde verwacht rendement en lager risico?

Er worden twee SAA studies uitgevoerd:

1. een studie waarbij de portefeuille t.o.v de ALM uitgangspunten een lagere allocatie naar Euro AAA/AA staatsobligaties en aandelen heeft en een hogere allocatie naar obligaties opkomende landen en hoogrentende bedrijfsobligaties.
2. een studie waarbij de minimum restrictie voor Euro AAA/AA staatsobligaties aangepast wordt naar 40%. Dit wordt gedaan om er voor te zorgen dat er minder nieuwe swaps hoeven te worden gesloten. Tevens hebben de voorgestelde portefeuilles een lagere allocatie naar Euro IG Credits, aandelen en positieve allocatie naar EMD/HY.

Uit de studies blijkt dat de voorgestelde portefeuilles vaak een betere performance hebben dan de ALM portefeuille. Tevens blijkt dat de voorgestelde portefeuilles netto niet tot een verhoging van de VEV leiden. De voorkeur van de beleggingscommissie en het bestuur gaat uit naar de tweede variant, waarbij minder extra swaps aangeschaft hoeven te worden.

De voorgestelde wijzigingen zijn geïmplementeerd in de periode juni tot en met augustus 2016.

17. Visitatiecommissie

Naar aanleiding van de Wet Versterking Bestuur heeft het bestuur gekozen voor het paritaire bestuursmodel waarbij het Intern Toezicht jaarlijks uitgevoerd wordt door een visitatie commissie. De visitatie commissie heeft haar werk uitgevoerd in het vierde kwartaal van 2016 en het eindrapport besproken met het bestuur en het verantwoordingsorgaan in de vergadering van 6 december 2016. Een samenvatting van het visitatierapport vindt u terug op pagina 33 van het jaarverslag. De aanbevelingen zijn door het bestuur grotendeels overgenomen.

18. Kosten pensioenfonds

Er wordt onderscheid gemaakt in de kosten van de uitvoering en de kosten van het vermogensbeheer.

18a. Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van het pensioenfonds bedroegen € 854.000. In onderstaande tabel worden de kosten uitgesplitst naar de verschillende functies in het pensioenfonds.

Kosten uitvoering (in € 1.000)

Functie in het fonds	2016	2015
Bestuur en bestuursondersteuning (incl. opleidingen)	271	252
Administratie	322	383
Advies	77	63
ALM	5	41
Controle en verslaglegging	65	80
Toezicht (DNB+AFM)	34	28
Overig	80	74
Totaal	854	921

Door enigszins afwijkende presentatie van de kosten 2016 zijn de cijfers over 2015 omwille van de vergelijkbaarheid aangepast. Het bedrag voor bestuursondersteuning betreft voor het overgrote deel de vergoeding voor het pensioenbureau, maar bevat ook kosten voor opleiding van bestuur en verantwoordingsorgaan.

De administratiekosten betreffen de vergoedingen voor de deelnemers-, financiële en uitkeringsadministratie. In 2015 zijn hier extra kosten voor implementatie meegenomen. De kosten voor controle en verslaglegging hebben betrekking op de accountantscontrole van het jaarverslag en de actuariële certificering. De kosten voor adviezen en rapportages over het beleggingsbeleid zijn niet in bovenstaand overzicht opgenomen. Deze worden gerapporteerd als onderdeel van de vermogensbeheerkosten.

Kostenoverzicht

De uitvoeringskosten bedragen € 491 per persoon waarbij de actieve deelnemers en de gepensioneerden meegerekend zijn, maar niet de gewezen deelnemers. In 2015 was dit bedrag € 518.

	2016	2015
Pensioenbeheer		
Kosten in euro's per deelnemer	€ 491	€ 518
Vermogensbeheer		
Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,46%	0,41%
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,04%	0,03%

18b. Kosten vermogensbeheer

In onderstaande tabel worden deze kosten uitgesplitst.

Kosten vermogensbeheer (in € 1.000)

Kostensoort	Aandelen	Vastgoed	Vastrentend	Totaal
Beheer	898	344	596	1.838
Transactiekosten	269	-97	60	232
Afdekking valutarisico	130	-	-	130
Bewaarloon	19	3	30	52
Fiduciair beheer	87	12	132	231
Totaal	1.403	262	818	2.483

De kosten van het bewaarloon en van het fiduciair beheer zijn opgesplitst volgens de assetmix verhouding aandelen, onroerend goed en vastrentend van 37,5%, 5% respectievelijk 57,5%. Het gemiddeld belegd vermogen over 2016 bedraagt € 534.552. De kosten van het vermogensbeheer in 2016 bedragen € 2.483. Dit is 0,46% van het gemiddeld totaal belegd vermogen. In 2015 was dit percentage 0,41%.

Transactiekosten zijn gebaseerd op de daadwerkelijk afgerekende kosten. De transactiekosten bedragen 0,04% van het gemiddeld totaal belegd vermogen. In 2015 was dit percentage 0,03%.

Transactiekosten houden verband met de aan- of verkoop van beleggingsfondsen, individuele beleggingstitels en/of derivaten. Voor de individuele beleggingstitels en derivaten worden de transactiekosten niet afgerekend bij het uitvoeren van de trade en zijn als volgt geschat:

- Vastrentende waarden / FX spots en forwards

De transactiekosten zijn benaderd door het verschil tussen de transactieprijs en de midprijs op transactiemoment te berekenen. Indien deze methode niet kan worden toegepast, wanneer de midprijs niet objectief kan worden vastgesteld, worden de gemiddelde transactiekosten bepaald voor het type/asset class van het instrument, bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden ($\text{impact yield} * \text{transactiewaarde} = \text{geschatte kosten}$). Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment. De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

- Over-the-counter (OTC) derivaten

Voor IRS'en geldt grotendeels dezelfde logica als voor de bepaling transactiekosten voor vastrentende waarden indien de midprijs methodiek kan worden toegepast. Is dit niet mogelijk dan worden de gemiddelde transactiekosten bepaald aan de hand van het currency pair van de Interest Rate Swap (IRS), bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden ($\text{impact yield} * \text{transactiewaarde} = \text{geschatte kosten}$). Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment. De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

In de transactie- en beheerkosten zijn onder andere de kosten vermogensbeheer uit de staat van baten en lasten ad € 418k opgenomen. Voor de kosten die in de staat van baten en lasten zijn opgenomen worden daadwerkelijk facturen ontvangen, het resterende deel wordt ingeschat op basis van bovenstaande methodiek.

19. Verzekerdenbestand

	Actieve ¹⁾ deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden
Stand per 31 december 2015	371	524	1.407
Mutaties door:			
Nieuwe toetredingen			
Ontslag met premievrije aanspraak	-16	16	
Waarde-overdracht		-5	
Ingang pensioen	-7	-18	60
Overlijden	-1	-2	-71
Afkoop		-2	-1
Andere oorzaken		-4	-2
Mutaties per saldo	-24	-15	-14
Stand per 31 december 2016	347	509	1.393

Specificatie pensioengerechtigden

	2016	2015
Ouderdomspensioen	961	976
Nabestaandenpensioen	429	429
Wezenpensioen	3	2
Totaal	1.393	1.407

20. Toekomst pensioenfonds

Er is uitgebreid gesproken over de toekomstbestendigheid van ons pensioenfonds. Het doel was te onderzoeken in hoeverre er voldoende onderbouwing is dat de huidige wijze van uitvoering van de pensioenregeling houdbaar en optimaal is. De kwetsbaarheden en sterke punten van ons fonds zijn vastgesteld. Er is een belangrijke stap gezet ter voorbereiding op de toekomst van ons pensioenfonds. Ons fonds is inmiddels gesloten voor nieuwe deelnemers. Daardoor is de verwachting dat op termijn de vraag zal komen of voortzetting van het eigen fonds de meest optimale uitvoering is. Op dit moment is er echter nog geen concrete noodzaak om over te stappen naar een alternatieve pensioenuitvoeringsvorm. Ter voorbereiding op de toekomst heeft het bestuur nagedacht over het doel van het fonds en de alternatieven. De discussie over de toekomst van ons pensioenfonds heeft geresulteerd in een presentatie hierover aan de sponsor. De sponsor heeft vervolgens de voorkeur uitgesproken om als zelfstandig pensioenfonds door te gaan. Wel heeft de sponsor gevraagd om een aantal aspecten verder uit te werken. Ultimo 2016 is de beleidsdekkingsgraad 110,9% van de Technische Voorziening en ligt hierbij onder de strategisch vereiste dekkingsgraad van 118,0%, waardoor er sprake is van een reservetekort. In maart 2017 heeft het fonds een herstelplan ingediend.

1) Met betrekking tot de actieve deelnemers zijn 3 deelnemers in 2016 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt. In 2015 betrof dit 3 deelnemers.

Beleggingen

Terugblik

Economie

Het jaar 2016 begon moeizaam. De stemming werd mede bepaald door de vrees voor een scherpe vertraging van de Chinese economie en een daling van de olieprijs. Ongunstig was ook dat door de lage rente en de sterk gedaalde olieprijs de winstgevendheid van de energie- en financiële sectoren onder zware druk kwam te staan. Medio februari keerde de rust terug. De macrocijfers bereikten de bodem, de olieprijs herstelde en de centrale banken stelden beleggers gerust.

De centrale banken speelden in 2016 daarmee opnieuw een belangrijke rol in het herstel van het beleggersvertrouwen. Zowel de Bank of Japan als de ECB verlaagde de rente. De ECB breidde ook haar obligatie-opkopen uit naar €80 miljard per maand, en ze nam niet-financiële bedrijfsobligaties op in het opkoopprogramma. Vanaf april werd dit tempo teruggeschroefd tot €60 miljard per maand.

De Federal Reserve, die de rente in december 2015 had verhoogd, stelde zich vervolgens veel gematigder op en stelde het aantal verwachte renteverhogingen voor 2016 naar beneden bij. In 2016 verhoogde de Federal Reserve de rente met slechts 25 basispunten. Vanwege de verbeterde kapitaalstromen –en de lagere inflatie– konden centrale banken in opkomende markten de rentes verlagen. Dit droeg bij aan een verbetering van de groei in opkomende markten.

Gedurende 2016 veranderde ook de toon ten aanzien van het begrotingsbeleid. Dit werd deels ingegeven door de Britten die op 23 juni voor een vertrek uit de EU stemden. Deze Brexit leidde naast renteverlagingen door de Bank of England ook tot zinspelingen op begrotingsverruiming in het VK. Los daarvan kondigde de Japanse overheid een enorm pakket aan maatregelen aan. In de eurozone ging men soepeler om met de begrotingstekorten in de perifere landen en in de VS waren beide presidentskandidaten voorstander van een stimulerend begrotingsbeleid.

Naast de Brexit in juni draaide het in 2016 politiek gezien om de Amerikaanse verkiezingen op 8 november. Tot verrassing van velen werd Donald Trump tot nieuwe president gekozen. Trump beloofde om de economische groei te stimuleren door middel van grote investeringen in de infrastructuur, een verlaging van de belastingen voor bedrijven en minder regelgeving.

De olieprijs was gedurende het jaar flink in beweging, van 28 dollar per vat in januari tot 56 dollar in december. De prijs ging vanaf augustus omhoog op speculaties over een productiebeperking. De OPEC sloot in september een voorlopig akkoord, gevolgd door een definitief akkoord op 30 november.

Ook valuta's waren behoorlijk volatiel. Nadat de Federal Reserve zich gematigder had opgesteld, liet de dollar van februari tot april een aanzienlijke daling zien. Dit gaf opkomende valuta's, die in de afgelopen jaren flink waren verzwakt, wat lucht. De stem voor een Brexit zorgde voor een sterke daling van het Britse pond. Vanaf de tweede helft van het jaar leidden de stijging van de obligatierentes en het verwachte beleid van Trump tot een sterkere dollar. Behalve een groot aantal opkomende valuta's daalden ook de euro en de yen in november en december flink ten opzichte van de dollar.

Financiële markten

De vrees voor een scherpe vertraging van de Chinese economie en de daling van de olieprijs leidden aan het begin van het jaar tot een sterke toename van de risicoaversie en veel volatiliteit op de financiële markten.

Mede door betere macro cijfers nam vanaf eind februari nam de risicobereidheid toe. Dit leidde tot een herstel van risicovolle beleggingen, een stabilisatie van de rentes op staatsobligaties en een sterk herstel van de olieprijs. Dit laatste was een belangrijke factor voor instroom in opkomende markten. Vanaf mei werden beleggers weer voorzichtiger. De macro- en winstcijfers gaven gemengde

signalen af en beleggers gingen ook rekening houden met een eventueel negatieve uitkomst van het Britse referendum van 23 juni. Dit leidde tot een correctie in risicovolle beleggingen en een vlucht naar veilige havens, waardoor de rentes op staatsleningen verder terugliepen. Op 14 juni daalde de tienjaarsrente op Duitse Bunds voor het eerst in de geschiedenis tot onder de 0%.

De stem voor de Brexit zorgde voor een zeer tijdelijke schokgolf op de financiële markten. De markten gingen ervan uit dat de centrale banken extra maatregelen zouden nemen om eventuele negatieve effecten van het referendum op te vangen. Bovendien waren de macrocijfers wereldwijd beter dan verwacht, vooral in juli en augustus. Ook de Britse cijfers vielen mee.

Stimulerend beleid, in combinatie met betere macrocijfers, hogere grondstoffenprijzen en tekenen van een verdere normalisatie van het monetaire beleid van de Federal Reserve, leidde ertoe dat de rentes op staatsobligaties van de ontwikkelde markten in de zomer de bodem bereikten en vervolgens opliepen. Op de aandelenmarkten was er een verschuiving zichtbaar van defensieve, "obligatieachtige" sectoren naar cyclische sectoren. Vooral de financiële sector deed het goed, aangezien hogere obligatierentes, steilere rentecurves en het vooruitzicht van minder regelgeving allemaal gunstig zijn voor de winstgevendheid.

Het effect van de verkiezing van Trump was per saldo positief. Beleggers richtten zich vooral op de mogelijke veranderingen met Trump als president. Vooral de Japanse aandelenmarkt profiteerde van de zwakkere yen versus de dollar, dankzij haar gevoeligheid voor de export en cyclische exposure. In euro's gemeten was de VS in 2016 de best presterende regio. Opkomende markten eindigden op gelijke hoogte met de VS. In de laatste maanden van het jaar hadden deze markten enigszins te lijden van de stijgende rente en het mogelijke vooruitzicht van protectionistische maatregelen door de VS.

Binnen de meer risicovolle vastrentende markten deden high yield en EMD het goed. Beide categorieën hadden eind 2015 en begin 2016 last van de daling van de prijzen van olie en grondstoffen, maar lieten een sterk herstel zien. De stijging van de obligatierente in ontwikkelde markten zorgde voor een afname van de instroom in opkomende markten. Dit was vanaf de tweede helft van het jaar van invloed op de performance van EMD.

Vooruitzichten

Economie

Aan het begin van 2017 is de politieke onzekerheid hoog als gevolg van de vele verkiezingen in Europa, de onduidelijke invulling van het beleid van Trump en het begin van de onderhandelingen tussen de EU en het VK over de Brexit.

Politieke onzekerheden hebben meestal een negatief effect op markten als dit samenvalt met een verslechtering van het economische momentum. Dit is begin 2017 niet het geval, gezien de verbeterende wereldwijde economische groei. Voor geheel 2017 kan rekening worden gehouden met een verder aantrekkende groei in de ontwikkelde markten. De groei kan verder worden gestimuleerd als het stimulerende begrotingsbeleid en het ruime monetaire beleid wordt voortgezet.

Het voorzichtige groeiherstel in opkomende markten staat door kapitaaluitstroom echter sterk onder druk. Deze uitstroom is het gevolg van hogere obligatierentes in ontwikkelde markten, een sterkere dollar en mogelijk meer protectionisme in de VS.

Financiële markten

Bij een ruimer begrotingsbeleid, een aantrekkende groei en een verdere normalisatie van het monetair beleid door de Federal Reserve is een verdere rentestijging te verwachten. Hierbij kunnen de rentes op staatsleningen van de kernlanden van de eurozone relatief laag blijven. De ECB zal de rente laag houden en in 2017 obligaties blijven opkopen, terwijl de aanhoudende politieke onzekerheid de vraag naar staatsobligaties met een hoge rating stimuleert.

Gunstig voor aandelenmarkten is het stimulerend overheidsbeleid en de verbetering van de winstgroei. De sterke dollar is daarbij positief voor niet-Amerikaanse aandelen. Vooral de Japanse aandelenmarkt kan profiteren van de sterkere dollar versus de yen vanwege de sterke exportgevoeligheid.

Fondsspecifieke ontwikkelingen beleggingen

Strategie

De portefeuille is opgedeeld in een matching portefeuille en een return portefeuille. De matching portefeuille heeft tot doel het nominale renterisico van het pensioenfonds, dat ontstaat als gevolg van de invloed van het verloop van de rente op de nominale verplichtingen, voor 60% af te dekken. Eén en ander om zodoende een stabielere ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds te realiseren. Het doel van de return portefeuille is het op lange termijn creëren van additioneel rendement, om het mogelijk te maken de pensioenen (gedeeltelijk) aan te passen aan de ontwikkeling van inflatie.

Om te anticiperen op eventuele negatieve gevolgen van het ontstaan van deflatie werd in 2015 een overweging in de matching portefeuille geïmplementeerd en een onderweging in de return portefeuille. In de eerste helft van 2016 werd deze positionering gehandhaafd mede in afwachting van de discussies over de invulling van de in 2015 gedane studie over de strategische asset allocatie. Op basis van deze studie werd door het bestuur besloten om de spreiding te verbeteren door een belegging in return vastrentende waarden bestaande uit hoogrentende bedrijfsobligaties en obligaties opkomende landen (beide voor +5%-punt) toe te voegen en daarnaast de allocatie naar beursgenoteerd vastgoed en inflation linked bonds te verkopen. Hierdoor wordt er voor 57,5% belegd in vastrentende waarden en voor 42,5% in zakelijke waarden. Dit is een kleine wijziging ten opzichte van de ALM verdeling van respectievelijk 55% en 45%.

Met deze wijzigingen bestaat de matching portefeuille uit Euro staatsobligaties en rente derivaten (40%) en Euro bedrijfsobligaties (7,5%) en bestaat de return portefeuille uit aandelen (37,5%), return vastrentende waarden (10%) en niet beursgenoteerd vastgoed (5%).

Na uitvoerig beraad werd door de Beleggingscommissie aan het Bestuur geadviseerd om de nieuwe strategische beleggingsportefeuille in stappen te implementeren. De aanpassingen zijn vervolgens in enkele stappen in de periode juni-augustus 2016 uitgevoerd.

Per ultimo van het verslagjaar bedroeg de afdekking van het renterisico op balans niveau 60,1%, 0,1%-punt hoger dan de voornoemde strategische afdekking. In het eerste kwartaal van 2016 was de renteafdekking gemiddeld licht lager dan 60%. In de kwartalen daarna waren de verschillen met de norm van 60% zeer beperkt. Bij het beheer van de matching portefeuille bleef het Bestuur sturen op basis van economische realiteit. Hierdoor blijft de markwaarde van de verplichtingen op basis van de actuele rente bepalend voor het beheer van deze portefeuille en niet de Ultimate Forward Rate (UFR).

De afdekking van het valutarisico van beleggingen in Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Australische dollar van 75% bleef gedurende het verslagjaar ongewijzigd. Het afdekkingspercentage van de Japanse yen werd eveneens gehandhaafd op 50%.

Rentehedge

Gedurende geheel 2016 werd de afdekking ingeregeld op de strategische norm van 60%.

Beleggingsresultaten 2016

Door de gedurende het jaar per saldo gedaalde rente bedroeg het resultaat op de matching portefeuille over het 2016 9,0%, circa 1,9%-punt hoger dan de procentuele wijziging van de nominale verplichtingen, voor zover deze waren afgedekt. Het sterk hogere relatieve rendement werd vooral veroorzaakt doordat de rentes op staatsleningen sterker daalden dan de voor de waardering van de verplichtingen belangrijke swap rentes (het swap spread effect). Het relatieve resultaat werd nog enigszins beperkt door een negatief rente-effect dat ontstond omdat de renteafdekking, gedurende een rentedaling in het eerste kwartaal van 2016, licht lager was dan de beoogde norm van 60%.

De return portefeuille (inclusief afdekking van het neerwaarts risico van vreemde valuta) heeft over geheel 2016 een rendement behaald van 8,7%, circa 15 basispunten meer dan de door het fonds gehanteerde benchmark. Het positieve relatieve rendement kwam vooral tot stand door positieve selectieresultaten bij de aandelenbeleggingen.

De afdekking van het neerwaarts risico van vreemde valuta had gedurende het gehele verslagjaar een negatief effect van 0,1%-punt op het resultaat van de return portefeuille.

Aan het einde van het verslagjaar was de beleggingsportefeuille als volgt samengesteld:

	Feitelijke weging	Strategische weging
Staatsobligaties	36,9%	40,0%
Bedrijfsobligaties	7,6%	7,5%
Renteswaps	2,0%	0,0%
Totaal Matching Portefeuille	46,5%	47,5%
Vastrentende waarden return	10,2%	10,0%
Aandelen	39,4%	37,5%
Niet beursgenoteerd onroerend goed	4,4%	5,0%
Valuta afdekking	-0,6%	0,0%
Liquiditeiten	0,1%	0,0%
Totaal Return Portefeuille	53,5%	52,5%

Stembeleid

Met de invoering in 2004 van de Nederlandse Corporate Governance Code is de aandacht voor corporate governance in Nederland sterk toegenomen. Ondernemingen zijn in toenemende mate aandacht gaan besteden aan het onderwerp goed ondernemingsbestuur. Van institutionele beleggers wordt sedertdien in toenemende mate verwacht dat zij zich opstellen als een betrokken aandeelhouder.

Ook het pensioenfonds onderkent het belang van goed bestuur bij de ondernemingen waarin wordt belegd. Het pensioenfonds is van oordeel dat bedrijven met aandacht voor goed ondernemingsbestuur, die bij de bedrijfsvoering de belangen van aandeelhouders en andere relevante stakeholders in ogenschouw nemen, uiteindelijk betere prestaties zullen leveren. Door actief gebruik te maken van het aan de aandelen verbonden stemrecht, kunnen aandeelhouders een positieve invloed uitoefenen op de corporate governance van de betreffende ondernemingen en kunnen zij zich bijvoorbeeld uitspreken over de benoeming van nieuwe bestuurders en commissarissen, het beloningsbeleid van de ondernemingen en over wijzigingen van de statuten.

Aangezien het pensioenfonds geen eigen aandelenportefeuille bezit, maar belegt via beleggingsfondsen, is het fonds juridisch gezien geen eigenaar van de door deze beleggingsfondsen gehouden aandelen. Daarom kan het pensioenfonds geen rechtstreeks stemrecht uitoefenen. Tijdens aandeelhoudersvergaderingen van de ondernemingen waarin het Altis Europe Equity Fund en het Altis Multimanager North America Equity Fund belegt, wordt met ingang van september 2013 het stemrecht uitgeoefend door de beheerder van het fonds. De beheerder baseert zich daarbij op algemeen geaccepteerde corporate governance 'best practices' en zal zoveel mogelijk rekening houden met de lokale wet- en regelgeving van de landen waar de ondernemingen zijn gevestigd.

Tijdens aandeelhoudersvergaderingen van de vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds belegt, laat het pensioenfonds zich vertegenwoordigen door de fiduciair beheerder. In bijzondere gevallen zal de fiduciair beheerder vooraf contact opnemen met het fondsbestuur om het stemgedrag af te stemmen.

Verantwoord Beleggen

Het pensioenfonds voldoet aan de door de wetgever gestelde eisen met betrekking tot duurzaamheid.

Daarnaast past het pensioenfonds een "beperkt uitsluitingsbeleid" toe. Dit beleid sluit aan bij het raamwerk dat in 2008 is ontwikkeld door de, door de gezamenlijke Nederlandse Pensioenfondsen in het leven geroepen, Praktische Commissie Verantwoord Beleggen. Het uitsluitingsbeleid is door een tweetal aandelenfondsen geïmplementeerd, een en ander door toepassing van een lijst van uitsluitingen. Van het per ultimo 2016 totaal in aandelen belegde vermogen was de uitsluitingslijst voor 31,0% van toepassing.

Eind 2016 stonden voor wat betreft Europa 9 ondernemingen op de uitsluitingslijst, in de Noord Amerika betrof het 21 ondernemingen en in het Verre- en Midden Oosten, alsmede overige landen, 42 ondernemingen.

Ondernemingen die worden uitgesloten, voldoen niet aan één of meer uitgangspunten ten aanzien van:

- kernrechten van de mens
- kinderarbeid
- dwangarbeid
- milieuvervuiling
- controversiële wapens
- vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling
- discriminatie en
- betrokkenheid bij corruptie

Risicomanagementbeleid

De risicohouding geeft weer in hoeverre het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling van het pensioenfonds te realiseren. Voor de korte termijn komt de risicohouding tot uitdrukking in de stand van het vereist eigen vermogen (zie ook hieronder). Voor de lange termijn komt de risicohouding tot uitdrukking in zogenaamde ondergrenzen die in het kader van de haalbaarheidstoets zijn geformuleerd. Deze ondergrenzen hebben met name betrekking op het te realiseren pensioenresultaat inclusief waardevastheid.

Het bestuur heeft samen na overleg met het verantwoordingsorgaan, gehoord de werkgever en de vakbonden de risicohouding van het pensioenfonds bepaald. In samenspraak zijn de voorkeuren voor verwachte pensioenresultaten en daarbij horende risico's vastgesteld. Dit is gebeurd aan de hand van een aantal concrete vragen over onderwerpen die voor de verzekerden en de werkgever van belang zijn. Bij ieder onderwerp is nagegaan welke situatie het beste past bij het pensioenfonds. De haalbaarheid van het beleid wordt jaarlijks getoetst met een lange-termijnprognose en met de berekening van het vereist eigen vermogen.

Uit het gevoerde overleg met de sociale partners is vastgesteld dat de risicohouding 'behoudend' is. De risicobereidheid is daarmee als laag te kwalificeren.

Risico's zijn evenwel nooit helemaal uit te sluiten. Door een actief risicomanagement probeert het bestuur de kans op tekorten te verminderen en ervoor te zorgen dat de grootste risico's niet tegelijk kunnen voorkomen. Jaarlijks wordt de risicoanalyse gemonitord om zeker te stellen dat alle risico's op de meest optimale manier worden beheerst. In 2016 heeft het bestuur opnieuw een integrale risicoanalyse uitgevoerd.

In de risicoanalyse zijn acties gedefinieerd op basis waarvan het risicomanagement verder wordt versterkt. De risico's zijn nader gespecificeerd. Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risicocategorieën met beheersingsmaatregelen.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor eventuele toeslagverlening over de opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het solvabiliteitsrisico bestaat uit de volgende risicocategorieën:

- Renterisico (S1);
- Zakelijke waarden risico (S2);
- Valuta risico (S3);
- Grondstoffenrisico (S4);
- Kredietrisico (S5);
- Verzekeringstechnisch risico (S6);
- Liquiditeitsrisico (S7);
- Concentratierisico (S8);
- Operationeel risico (S9);
- Actief beheer risico (S10).

De eerste 6 genoemde risico's en het actief beheer risico (S10) zijn in de berekening van het vereist vermogen gekwantificeerd op basis van het standaardmodel. Liquiditeitsrisico's, concentratierisico en operationeel risico zijn conform het standaardmodel op 0 gezet. Zoals eerder vermeld heeft het bestuur in 2016 een integrale risicoanalyse uitgevoerd.

Hieronder volgt een toelichting per risico. Operationeel risico is een breed begrip en wordt verder uitgesplitst naar diverse risicocategorieën bij "niet financiële risico's".

Alle genoemde bedragen onder S1 t/m S10 gelden per 1 januari 2017.

Renterisico (S1)

Een belangrijk risico voor het pensioenfonds is het renterisico. De hoogte van de Voorziening Pensioenverplichtingen (VPV) is mede afhankelijk van de stand van de markttrente. Een lagere markttrente resulteert in een hogere VPV, en daarmee in een lagere dekkingsgraad, en omgekeerd. Bij een rentedaling nemen de bezittingen minder hard toe dan de VPV. De rente wordt bepaald door externe economische ontwikkelingen en het monetair beleid van de Europese Centrale Bank. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S1) is bepaald op € 9.211.000 (per 1 januari 2017).

Aangezien de toeslagen bij het pensioenfonds uit de beleggingsopbrengsten dienen te komen omvat het beleggingsrisico zowel de kans dat de pensioentoezeggingen slechts deels of in het geheel niet nagekomen kunnen worden (solvabiliteitsrisico) en de kans dat er niet of slechts deels een toeslag kan worden toegekend (toeslagenrisico). Bij de vaststelling van het beleggingsbeleid dient er rekening mee te worden gehouden dat wijzigingen in het beleid tegengestelde effecten kunnen hebben op het toeslagenrisico en het solvabiliteitsrisico. Het minimaliseren van het solvabiliteitsrisico leidt veelal tot een kleinere kans op toeslagverlening, terwijl het maximaliseren van de kans op toeslagverlening veelal leidt tot een verhoging van het solvabiliteitsrisico.

De voordelen van renterisicoafdekking (meer zekerheid) en de nadelen (minder of langdurig laag rendement) zijn door het bestuur zorgvuldig afgewogen. Het beleid is om het renterisico voor 60% af te dekken.

Zakelijke waarden risico (S2)

Door fluctuaties op de financiële markten kan de waarde van de beleggingen dalen en daarmee de dekkingsgraad. Bij een daling van de marktprijzen dalen de bezittingen, wat, bij een gelijkblijvende VPV, een negatief effect heeft op de dekkingsgraad. Marktprijzen worden bepaald door externe economische ontwikkelingen. De beleggingsportefeuille bestaat voor een substantieel deel uit aandelen (beleggingsfondsen). De aandelenbeleggingen zijn wereldwijd gespreid. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S2) is bepaald op € 64.157.000.

Uit de risicoanalyse is naar voren gekomen dat het aandelenrisico een van de grootste risico's is, na toepassing van de beheersingsmaatregelen die het fonds heeft genomen. Het pensioenfonds neemt beleggingsrisico om de deelnemers uitzicht te kunnen blijven geven op een waardevast pensioen en om buffers te kunnen opbouwen voor onvoorziene risico's. Het bestuur maakt een continue afweging tussen een waardevast pensioen en het zekerstellen van de nominale pensioenen. De omvang van het aandelenrisico dient derhalve in verhouding te staan met het renterisico.

Valutarisico (S3)

Door fluctuaties van valuta kan de waarde van de beleggingen dalen en daarmee de dekkingsgraad. In beginsel is dit risico hoog. Het wordt beheerst door de beleggingen in niet-euro landen te beperken en het valutarisico voor beleggingen in Australië, Amerika, Engeland en Japan voor een belangrijk deel af te dekken. De rentegevoelige beleggingen luiden allemaal in euro's. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S3) bedraagt € 18.191.000.

Grondstoffenrisico (S4)

Fondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. Het fonds belegt niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Voor zover dat binnen de grenzen van het beleggingsbeleid past, maakt het fonds gebruik van financiële derivaten voor het afdekken van het renterisico en het valutarisico. Eventuele posities die voortvloeien uit de derivatentransacties moeten passen binnen de beleggingsrestricties die het pensioenfonds overeen is gekomen met de vermogensbeheerder. Derivaten hebben als voornaam risico het kredietrisico (het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen). Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen, en zoveel mogelijk te werken met onderpand

Kredietrisico komt ook tot uitdrukking in de rentemarge van kredieten, de zogenaamde creditspread. Dit is het verschil tussen het effectieve rendement op een verzameling kasstromen waarvan de uitkering afhangt van de kredietwaardigheid van tegenpartijen en het rendement op dezelfde verzameling kasstromen als die met volledige zekerheid tot uitkering zouden komen. Door een wijziging van de rentemarge, wijzigt de waarde van de beleggingen. Vooral een verslechterd vooruitzicht van de economische groei in bepaalde landen is oorzaak van kredietrisico. Door de verslechterde kredietwaardigheid van landen (onder AAA) is het risico van de obligatieportefeuille vergroot. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S5) is bepaald op € 20.723.000.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het verzekeringstechnisch risico manifesteert zich in een verkeerd premie- en reserveringsbeleid, veroorzaakt door onjuiste aannames omtrent de bestandsontwikkeling of gebruik van onrealistische of verouderde grondslagen. Het pensioenfonds zegt onder andere pensioenen toe ingeval van overlijden of arbeidsongeschiktheid (premie vrijstelling). Indien meer pensioen moet worden toegezegd dan verwacht, door meer overlijdens- of arbeidsongeschiktheidsgevallen, dan neemt de VPV toe en daalt de dekkingsgraad. En als de levensverwachting toeneemt, moet het pensioenfonds langer pensioen uitkeren. Het pensioenfonds heeft het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico door middel van een zogenaamde stoploss-verzekering herverzekerd. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S6) is bepaald op € 13.443.000.

Liquiditeitsrisico (S7)

Indien het fonds niet over voldoende liquide middelen beschikt, kan het niet aan zijn betalings-verplichtingen voldoen. Hierdoor moeten wellicht beleggingen met verlies worden verkocht, wat een negatieve invloed heeft op de dekkingsgraad. Er zijn in het fonds voldoende liquide beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S7) is derhalve op nul gesteld.

Concentratierisico (S8)

Het concentratierisico is door de spreiding van de beleggingen niet materieel. Het pensioenfonds is niet blootgesteld aan één specifieke risicocategorie. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S8) is derhalve op nul gesteld.

Operationeel risico (S9)

De niet financiële risico's, waarvan het operationele risico het belangrijkste is, worden beheerst door een adequate administratieve organisatie en interne controle, het vier ogen principe, checks and balances en door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de uitvoeringsorganisatie. Het vereist eigen vermogen voor het operationeel risico (S9) is derhalve op nul gesteld.

Actief-beheerisico (S10)

Actief beheer heeft betrekking op de ruimte die aan de vermogensbeheerder wordt geboden om af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. Het pensioenfonds belegt voor een groot deel passief waarbij een vaste index wordt gevolgd, alleen als er toegevoegde waarde wordt verwacht in een bepaalde beleggingscategorie kan gekozen worden voor actief beheer. De tracking error is laag. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S10) bedraagt € 10.698.000.

Inflatierisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenen jaarlijks te verhogen aan de hand van de loon- of prijsinflatie. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, het beleggingsrendement, inflatie en demografie. Door de langdurig slechte financiële positie van het pensioenfonds is de koopkracht van de pensioenen inmiddels gedaald. Het indexatieperspectief is door de lage rentestand niet gunstig.

Sponsorrisico

Het pensioenfonds heeft een directe economische en contractuele band met de werkgever als sponsor van het pensioenfonds. Deze afhankelijkheid vertaalt zich in risico's voor het pensioenfonds, de zogenaamde sponsorrisico's. Voorbeelden van sponsorrisico's zijn ondermeer: faillissementsrisico, betalingsonmacht van de sponsor veroorzaakt door negatieve ontwikkelingen bij de sponsor, financieringsrisico, beëindiging van de relatie met de sponsor en belangenverstrengeling tussen het pensioenfonds en de sponsor. Meer specifiek zit het risico in de premie opgenomen bijdrage ter dekking van de uitvoeringskosten.

Omgevingsrisico

Hieronder worden risico's verstaan als gevolg van externe veranderingen. Gedacht kan worden aan veranderingen in de maatschappelijke wens om duurzaam te beleggen.

Uitbestedingsrisico's

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden structureel uitbesteed. De uitbesteding van werkzaamheden aan een derde partij heeft tot gevolg dat het bestuur geen directe gezagsverhouding heeft met de personen die bij de derde partij feitelijk en dagelijks zijn belast met de uitvoering van die werkzaamheden. Het bestuur heeft voorts geen rechtstreeks zicht op en voert geen directe controle uit op administratieve processen, zoals uitbetaling van pensioenen, pensioenberekeningen e.d. Het bestuur erkent voorts dat aan de uitbesteding het risico is verbonden van discontinuïteit van de dienstverlening door AZL N.V. en AZL Vermogensbeheer B.V.

Bij alle uitbestedingsactiviteiten conformeert het fonds zich volledig aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding. Het fonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan het bij of krachtens artikel 34 van de PW bepaalde. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatierschaffing en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). In een SLA worden tenminste ook afspraken vastgelegd over de administratieve organisatie, de autorisatie en procuratiessystemen en de interne controle van de uitvoerende organisatie.

Voor wat betreft de uitbestedingsrisico's kan worden opgemerkt dat het bestuur overleg heeft gevoerd met AZL N.V. en AZL Vermogensbeheer B.V. over de dienstverlening inclusief de SLA. Om aan de behoefte van het bestuur aan zekerheid en daarmee aan kwaliteitsgaranties tegemoet te komen, hebben beide partijen ervoor gekozen om gecertificeerd te worden volgens de richtlijnen van ISAE 3402.

Voor de meest relevante processen is een beschrijving van de AO/IC opgesteld, die heeft geleid tot een beschrijving van de beheersingsmaatregelen voor de betreffende processen.

Voorts wordt het bestuur door middel van periodieke rapportages van zowel de uitvoeringsorganisatie alsmede van externe adviseurs in staat gesteld de risico's en fondssituatie goed te monitoren.

IT risico

De informatietechnologie is een belangrijke risicocategorie voor pensioenfondsen. Omdat het merendeel van de fondsen de IT hebben uitbesteed, is dit risico tot een uitbestedingsrisico verworpen. Dit geldt ook voor Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg.

Integriteitsrisico

DNB verstaat hieronder het risico dat de integriteit van het pensioenfonds dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding, een en ander in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen. Bij de beheersing van dit risico kan gedacht worden aan onder meer gedragscodes en procesmatige waarborgen.

Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg heeft een gedragscode en een compliancebeleid. Beide zijn een wettelijke verplichting en DNB ziet actief toe op naleving. DNB toetst voorts nieuwe bestuursleden.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het fonds maatregelen treffen. Eén risico is dat het fonds niet voldoet aan wet- en regelgeving. Een ander risico is dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken. Een derde risico betreft het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit maakt het fonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken. Een vierde risico betreft het niet of onduidelijk communiceren naar partijen. Een vijfde risico betreft aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren van werkzaamheden door partijen die het fonds heeft ingehuurd.

Met betrekking tot bovengenoemde risico's heeft het bestuur de volgende maatregelen genomen:

1. Het fonds heeft een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering afgesloten.
2. Het fonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen.
3. Het fonds werkt volgens een communicatieplan. Dit plan bewaakt de wettelijk verplichtte communicatiemomenten. Naast deze vereisten heeft het fonds eigenstandige communicatiedoelenden.
4. Met alle ingehuurde partijen zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de andere partij.

Jaarlijks vinden er controles plaats door de actuaire en de accountant op de technische voorziening respectievelijk de jaarrekening van het fonds. Materiele onvolkomenheden worden door hen gerapporteerd. In het algemeen, draagt het bestuur er zorg voor dat zij voldoende kennis en kunde bezit om haar verantwoordelijkheid te kunnen dragen. De hierboven genoemde risico's zijn niet limitatief maar de juiste afdekking van deze genoemde risico's geven wel een indicatie over de juridische weerbaarheid van het pensioenfonds.

Samenvatting actuair verslag

Vermogenspositie

In duizendtallen	2016	2015
Aanwezig vermogen ¹⁾	544.720	508.462
Technische voorzieningen	471.458	450.261
Aanwezig vermogen voor risico fonds	541.913	505.585
Technische voorzieningen voor risico fonds	468.651	447.384
Aanwezige dekkingsgraad	115,5%	112,9%
Beleidsdekkingsgraad	110,9%	114,1%
Vereiste dekkingsgraad	118,0%	119,9%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%

In totaal zijn de technische voorzieningen voor risico fonds met € 21,267 miljoen gestegen.

Daarnaast is het vermogen voor risico fonds in het verslagjaar met € 36,328 miljoen gestegen. Het pensioenfonds heeft een positief resultaat behaald van € 15,061 miljoen. Hierdoor is het eigen vermogen gestegen tot € 73,261 miljoen.

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2016 komt per saldo 3,2%-punt lager uit.

1) *Totaal activa minus kortlopende schulden en overlopende passiva.*

De kostendekkende en gedempte kostendekkende premie 2016 zijn als volgt samengesteld:

	Kostendekkende premie	Gedempte kosten- dekkende premie
Actuarieel benodigd	6.589	5.607
Opslag in stand houden vereist vermogen	1.311	1.116
Opslag voor uitvoeringskosten	122	122
Totaal	8.022	6.845

De kostendekkende premie wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur waarop ook de technische voorziening wordt berekend, echter per 1 januari van het boekjaar.

De gedempte kostendekkende premie wordt berekend op basis van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december over de afgelopen 5 jaar.

De feitelijk premie over 2016 is als volgt samengesteld:

	Feitelijke premie
Actuarieel benodigde koopsom (gedempte kostendekkende premie)	6.845
Premie voor opbouw extra vrij vermogen	128
Totaal	6.973

De over 2016 feitelijke ontvangen premie van 6.973 is inclusief een bedrag van 101 dat betrekking heeft op vrijval rekening en risico deelnemers ten behoeve van ingegane (pre)pensioenen.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Rozenburg d.d. 13 juni 2017

Het Bestuur,

N. Mol

E. Maliepaard

P.C. Oostveen

G.C. Plaisier

mw. C.J. Paak

Verantwoordingsorgaan

Verslag van het Verantwoordingsorgaan over 2016

Taak en werkwijze.

Het is de taak van het Verantwoordingsorgaan (VO) om het door het PF-bestuur gevoerde beleid te toetsen. Het VO doet dit onder andere door in een gesprek met het PF-bestuur alle genomen besluiten te behandelen en vast te stellen of deze passen in het geformuleerde beleid. In het bijzonder wordt hierbij nagegaan of het PF-bestuur bij het nemen van zijn besluiten op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belangen van alle betrokken partijen te weten de actieven, de slapers, de pensioengerechtigden en de werkgever.

Het VO kwam in het verslagjaar 2016 vijfmaal bijeen. Daarnaast waren er twee vergaderingen met het pensioenfondsbestuur of een delegatie daarvan. Er vond een gesprek plaats met de visitatiecommissie. Het VO was aanwezig bij de presentatie van het rapport van deze commissie. Voorts volgde het VO gedurende twee dagen samen met het pensioenfondsbestuur een cursus, die met name gericht was op een interne sterkte/zwakte analyse van het fonds en op mogelijke alternatieve toekomstige uitvoeringsvarianten van het PF.

Bij het opstellen van zijn oordeel heeft het VO gebruik gemaakt van de volgende documenten: Het concept jaarverslag, het concept certificeringsrapport en de overzichten van de besluiten die het PF in 2016 nam in zijn vergaderingen.

Samenstelling VO

Een vacature in het VO van een vertegenwoordiger namens de inactieven is nog niet vervuld. Het PF-bestuur zal op korte termijn de formele procedure starten om een geschikte vervanger aan te stellen.

Bevindingen.

Het ziet er naar uit dat na een aantal jaren, waarin er diverse ontwikkelingen waren waardoor het Pensioen Fonds in zwaar weer terecht kwam, de weg omhoog naar volledig herstel nu toch echt gevonden lijkt te zijn. Het fondsrendement over het afgelopen jaar bedroeg bijna 10% en ook het gemiddelde rendement over de afgelopen tien jaren is goed te noemen. Het is duidelijk dat het PF-bestuur zijn taken in dezen op een goede manier heeft vervuld.

De Visitatie Commissie stelde vast dat er "enige onevenwichtigheid is te bespeuren door het ontbreken van inhaalindexatie" in het beleid. Zij deed dit omdat zij vaststelde dat er in de afgelopen moeilijke tijden door de gepensioneerden en slapers en als gevolg van de huidige middelloonregeling nu ook gedeeltelijk van de actieven, offers zijn gebracht door het ontbreken van of slechts gedeeltelijke indexatie. Zij is van mening dat hoewel de middelen daartoe nu weliswaar ontbreken het niet onredelijk zou zijn om in het beleid vast te leggen dat er inhaalindexatie toegekend wordt op een moment dat de situatie van het fonds daar weer de ruimte toe zou bieden. Voor het VO lijkt dit een begrijpelijke en redelijke suggestie.

Het PF-bestuur heeft evenwel aan het VO aangegeven dat het niet voornemens is op deze aanbeveling van de Visitatie Commissie in te gaan.

Aanbeveling

Het VO beveelt het PF-bestuur aan om duidelijk aan te geven wat zijn overwegingen zijn om niet in te gaan op de aanbeveling van de VC tot het invoeren van inhaalindexatie in het beleid.

Oordeel.

Het Verantwoordingsorgaan is van mening dat, voor zover het dat heeft kunnen beoordelen, het bestuur zijn taken voor 2016 naar behoren heeft uitgevoerd.

Het Verantwoordingsorgaan:

E. Barents

L.A.C.Thring

W.J. Veenendaal

J.Veerman

Reactie van het bestuur

De Pensioenwet schrijft niet voor dat er een toeslag moet worden toegekend, slechts dat bij toeslagverlening de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig worden behartigd. De wetgever heeft met belanghebbenden niet alleen deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden bedoeld; expliciet wordt de werkgever in de wet als belanghebbende genoemd.

Het bestuur heeft het indexatiebeleid van het pensioenfonds in aparte beleidsdocumenten vastgelegd. De hoogte van de indexatie is afhankelijk gesteld van de hoogte van de dekkingsgraad; in een vorm van inhaalindexatie wordt niet voorzien. Het bestuur meent dat hiermee de evenwichtige belangenbehartiging generlei in het gedrang komt. Voor de beoordeling of bij het achterwege laten van inhaalindexatie de belangen van alle betrokkenen op een evenwichtige wijze worden behartigd, acht het bestuur ook de effecten van andere maatregelen van belang:

- Het tijdens onderdekking of reservetekort onverkort doorbetalen van de lopende nominale pensioenen.
- Het verhogen van de pensioenpremie bij een lage rentestand.
- De administratieve last om de indexatieachterstand individueel per deelnemer bij te houden.
- Bijstorten door de werkgever ingeval van onderdekking.
- Het niet-toepassen van een premiekorting of premierugbetaling aan de werkgever in geval van een hoge dekkingsgraad.
- Eventuele versobering van de pensioenregeling.

Het bestuur dient zorg te dragen voor een gezonde financiering van de pensioentoezegging. Inhaalindexatie moet in het kader van evenwichtige belangenafweging niet apart worden beoordeeld, maar als onderdeel van het totale pakket aan maatregelen en omstandigheden. In het licht van alle maatregelen meent het bestuur dat inhaalindexaties tot onevenwichtigheid kunnen leiden. Inhaalindexatie als beleid wordt daarom niet overwogen.

Samenvatting visitatierapport 2016

Deze rapportage bevat de bevindingen van de visitatiecommissie (hierna: VC) naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg (hierna: het fonds) over de periode 1 oktober 2015 tot 1 oktober 2016. De taak van VC bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur van het fonds, op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De VC volgt bij het uitvoeren van haar rol de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (hierna: VITP).

Opdracht

Op voorstel van de VC heeft het bestuur de VC de opdracht gegeven om voor deze visitatie, naast de voormelde wettelijke taken, als specifiek onderwerp aandacht te besteden aan de toekomstvisie van het fonds, nu er vanaf 2016 geen nieuwe deelnemers toetreden.

Functioneren van de governance

De governance van het fonds functioneert goed en het bestuursmodel is passend voor het fonds. Het bestuur heeft de nodige acties op de agenda geplaatst om te onderzoeken of het bestuursmodel ook in de toekomst nog passend zal zijn. Op één vacature in het VO na, zijn alle organen naar behoren ingericht. De VC beveelt aan om het reglement voor het VO aan te passen, in overeenstemming met norm 45 van de Code Pensioenfonds, danwel adequaat vast te leggen waarom deze norm niet wordt gevolgd.

Functioneren van het bestuur

De VC is van oordeel dat het bestuur met de nodige regelmaat bijeen komt, de vergaderingen goed worden voorbereid, in de bestuursvergaderingen de voor het fonds relevante onderwerpen aan de orde komen en de verslaglegging van de vergadering volledig is. De opkomst bij de bestuursvergaderingen is goed en het bestuur monitort de opvolging van de besluiten adequaat. De zelfevaluatie van het bestuur voldoet niet aan norm 51 van de Code Pensioenfonds. De onderbouwing die het bestuur voor deze afwijking geeft, acht de VC onvoldoende. De VC beveelt aan om het besluit om af te wijken van norm 51 van de Code Pensioenfonds te heroverwegen. Mocht het bestuur besluiten toch af te wijken van deze norm dan beveelt de VC aan een adequate onderbouwing daarvoor te geven en op te nemen in het jaarverslag.

Beleid van het bestuur

Uit alle stukken blijkt een totaalbeeld van een bestuur dat haar beleid goed voor ogen heeft en ten uitvoer brengt. Tegelijkertijd ontbreekt er in een aantal formele stukken een feitelijke en/of consistente vastlegging van het beleid. De VC beveelt aan de risicohouding consistent vast te leggen en daarbij extra aandacht te besteden aan de korte-termijn risicohouding. En zorg te dragen voor een consistente omschrijving van het belegging- en toeslagbeleid. Er moet duidelijkheid zijn of de prioriteit van het fonds ligt bij de nominale aanspraak of bij de reële aanspraak. De VC beveelt tevens een planmatige aanpak aan van evaluaties en updates die genoemd worden in de ABTN en andere beleidsstukken.

Algemene gang van zaken in het fonds

De VC is van oordeel dat het bestuur in voldoende mate 'in control' is en ook voldoende countervailing power laat zien. De werkwijze met uitsluitend een beleggingscommissie functioneert goed. De VC beveelt aan het financieel crisisplan te updaten.

Adequate risicobeheersing

De VC is van oordeel dat er sprake is van een adequate risicobeheersing.

Evenwichtige belangenafweging

De belangen van het fonds als geheel en van de afzonderlijke deelgroepen worden door het bestuur voldoende afgewogen. Communicatief is een 'actuarieel verlies op inkoop' een uitdaging. Voorts is enige onevenwichtigheid te bespeuren door het ontbreken van inhaalindexaties in het beleid. De VC beveelt aan een goede onderbouwing (bijvoorbeeld in het jaarwerk) te geven voor het feit dat de feitelijke premie lager is dan de (zuivere) kostendekkende premie. Daarmee kan onbegrip en kritiek worden voorkomen. Tevens geeft de VC het bestuur in overweging het beleid uit te breiden met inhaal-indexatie.

Communicatie

De communicatie van het bestuur richting de belanghebbenden bij het fonds voldoet aan de thans geldende eisen en is in het kader van de Wet Pensioencommunicatie volledig herzien en bijgewerkt. De VC beveelt aan om het reglement van de VC op de website te plaatsen.

Naleving Code Pensioenfondsen

De VC heeft vastgesteld dat het fonds niet alle normen van de Code Pensioenfondsen (volledig) toepast en dat het bestuur in het jaarverslag onvolledig (t.a.v. norm 3: de strategie en norm 45: bindende voordracht benoeming lid VC) daarover rapporteert.

Het bestuur rapporteert onvoldoende onderbouwd (t.a.v. norm 4: noodprocedure, norm 51: evaluatie functioneren bestuur, norm 60: maximale benoemingstermijn bestuursleden en 65 t/m 70: diversiteit) over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Het bestuur geeft daarbij ook niet aan welke acties worden ondernomen om in de toekomst wel aan deze normen te voldoen. De VC beveelt aan om de afwijkingen van de Code Pensioenfondsen expliciet in de bestuursvergadering te bespreken, volledig te rapporteren over de naleving van de Code Pensioenfondsen, een goede onderbouwing voor afwijking van de normen te geven of daarbij aan te geven welke gerichte acties het bestuur onderneemt om in de toekomst wel aan alle normen te voldoen.

Cultuur en gedrag

Voor zover de VC kan vaststelling op grond van de gevoerde gesprekken, zijn er geen opmerkingen over de cultuur en het gedrag binnen het bestuur, maar zijn deze onderwerpen niet betrokken in de collectieve zelfevaluatie die het bestuur heeft georganiseerd in het kader van de discussie over de toekomst van het pensioenfonds. De VC beveelt aan cultuur, gedrag en board room dynamics in de collectieve zelfevaluatie van het bestuur te betrekken, onder begeleiding van een externe partij.

Toekomstvisie van het fonds

Het bestuur heeft in 2016 een gedegen onderzoek inzake de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds laten uitvoeren. De diverse vervolgstappen (studies en analyses) worden in Q4-2016 en 2017 gezet om uiteindelijk tot een weloverwogen besluitvorming te komen. De VC beveelt aan om elke drie jaar, of eerder als dit noodzakelijk is, de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds aan de feitelijke omstandigheden te toetsen.

Opvolging eerdere aanbevelingen VC

Aan de adviezen van de VC van vorig jaar is voor een groot deel invulling gegeven. Op de enkele aanbevelingen waar dit niet heeft plaatsgevonden heeft het bestuur een weloverwogen keuze gemaakt om op deze punten een andere invulling te geven.

Tot slot

De VC is te allen tijde bereid met het bestuur en met het VO te overleggen over haar bevindingen, oordelen en aanbevelingen.

15 december 2016

De visitatiecommissie:
mw. mr. M. Meijer-Zaalberg (voorzitter)
dhr. Drs. P.E.M. Peerboom RA
dhr. A.J.M. Jansen AAG

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2016	2015
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	24.123	50.302
Zakelijke waarden	213.300	179.403
Vastrentende waarden	292.534	258.429
Derivaten	13.538	14.569
Overige beleggingen	0	1.125
	543.495	503.828
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Zakelijke waarden	1.283	1.251
Vastrentende waarden	1.385	1.610
Overige beleggingen	139	16
	2.807	2.877
Vorderingen en overlopende activa [3]		
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend	4.128	4.518
Overige vorderingen	833	940
	4.961	5.458
Liquide middelen [4]	512	1.132
	551.775	513.295

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2016	2015
Stichtingskapitaal [5]	1	1
Algemene reserve [6]	73.261	58.200
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [7]	468.651	447.384
Voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico deelnemers [8]	2.807	2.877
Kortlopende schulden en overlopende passiva [9]	7.055	4.833
	551.775	513.295

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2016	2015
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [10]		
Directe beleggingsopbrengsten	8.849	8.860
Indirecte beleggingsopbrengsten	40.022	3.682
Kosten van vermogensbeheer	-418	-325
	48.453	12.217
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [11]	210	-11
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [12]	6.779	8.366
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers t.b.v. inkoop rechten [13]	-280	-96
Saldo van overdrachten van rechten [14]		
Overgenomen pensioenverplichtingen	720	319
Overgedragen pensioenverplichtingen	-345	-193
	375	126
Pensioenuitkeringen [15]	-18.358	-18.210
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen		
Pensioenopbouw	-5.360	-7.199
Indexering en overige toeslagen	-494	-1.182
Benodigde intrest	265	-714
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	19.039	18.953
Wijziging marktrente	-33.740	3.966
Vervallen driemaandsmiddeling	0	-15.401
Schattingswijziging (UFR-methodiek)	0	-7.014
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-742	-312
Wijziging overlevingstafel	-664	0
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	429	1.110
	-21.267	-7.793

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2016	2015
Mutatie voorziening voor risico deelnemers [16]		
Pensioenspaarkapitalen	70	107
Herverzekering [17]		
Premies herverzekering	-67	-35
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [18]	-854	-921
Saldo van baten en lasten	15.061	-6.250
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	15.061	-6.250

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2016	2015
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen van werkgevers en werknemers	6.973	7.853
Wegens overgenomen pensioenverplichtingen	891	282
	7.864	8.135
Uitgaven		
Pensioenen en afkopen	-18.358	-18.205
Wegens overgedragen pensioenverplichtingen	-345	-193
Premies herverzekering	-67	-33
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1164	-836
	-19.934	-19.267
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	9.239	8.532
Verkopen en aflossingen beleggingen	157.555	47.779
Overige	-82	-59
	166.712	56.252
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-154.851	-44.506
Kosten van vermogensbeheer	-411	-25
	-155.262	-44.531
Mutatie geldmiddelen	-620	589
Saldo geldmiddelen 1 januari	1.132	543
Saldo geldmiddelen 31 december	512	1.132

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW2 Titel 9 toegepast. Alsmede de richtlijnen voor jaarverslaggeving (RJ), waarvan in het bijzonder RJ610.

Waardering

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Voor kortlopende vorderingen en schulden wordt de nominale waarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta's worden omgerekend naar euro tegen de reële koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Beleggingen

De beleggingswaarde voor risico pensioenfonds wordt vastgesteld op transactiedatum. Participaties in beleggingsinstellingen ten behoeve van de pensioenkapitaalrekeningen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde per 31 december van het verslagjaar. Deze beleggingen worden aangehouden voor rekening en risico van de deelnemer, hetgeen weerspiegeld wordt in de Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers (Pensioensparen).

Onroerende zaken

De ter beurze genoteerde aandelen in vastgoedbeleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Zakelijke waarden

De ter beurze genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

De ter beurze genoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de op 31 december bekende marktprijzen. Beleggingen welke onderhands zijn gekocht, waarvoor geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters. Bij de berekening van de waarde van swaps wordt de Eonia curve toegepast. RJ 610 schrijft voor dat derivaten met een negatieve waarde op de passiva zijde van de balans moeten worden weergegeven.

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de rekening van baten en lasten wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuariële berekening van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2016 is gebaseerd op de door DNB beschikbaar gestelde rentetermijnstructuur. De voorziening pensioenverplichting is berekend op basis van de Prognosetafel AG2016. Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de fondsspecifieke ervaringssterfte dat vastgesteld is met behulp van het Towers Watson Ervaringssterfemodell 2014. Dit is een leeftijdsafhankelijke vermenigvuldigingsfactor waarmee de overlevingskansen worden aangepast.

Er wordt tot de pensioendatum gerekend met het onbepaalde partnersysteem en een partnerfrequentie van 100%. Er wordt een leeftijdsverschil van drie jaar tussen man en vrouw verondersteld. Met toekomstige toe- en uittradingen is geen rekening gehouden. Voor de dekking van de uitvoeringskosten is een kostenvoorziening ter grootte van 4% van de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Een deel van de uitvoeringskosten wordt gedekt door premiebijdragen. Beleggingskosten en overige beleggingsbeheerskosten worden gedekt uit de beleggingsopbrengsten.

De rentetoevoeging in het verslagjaar is gebaseerd op éénjaarsrente uit de DNB-rentetermijnstructuur primo van het boekjaar en bedraagt 0,060% negatief. Hierdoor is een bedrag van € 0,265 miljoen (2015: € 0,714 miljoen) toevoeging onttrokken aan de voorziening pensioenverplichting voor risico fonds.

De voorziening pensioenverplichtingen voor (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers is vastgesteld als de contante waarde van de bereikbare pensioenaanspraken. Per einde boekjaar zijn er langdurige zieken aanwezig. De toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op de balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard, is gelijk gesteld aan tweemaal de opslag voor premievrijstelling in de verwachte zuivere kostendekkende premie van 2017 en bedraagt 656 per ultimo 2016.

De modified duration van de pensioenverplichtingen bedraagt 15,6 (2015: 15,1).

Schattingswijziging

In 2016 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2016, en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Dit is in 2016 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2016 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verhoogd met € 664k als gevolg van deze schattingswijziging.

Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening ad € 664k in 2016 is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Premie

De kostendekkende premie (KDP) is berekend met de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, echter per 1 januari van het boekjaar. De gedempte kostendekkende premie wordt, conform de ABTN, berekend op basis van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december over de afgelopen 5 jaar. De samenstelling van de premie is als volgt: actuariel benodigde koopsom, solvabiliteitsopslag en opslag voor uitvoeringskosten. Voor de beide premies geldt dat de opslag voor het VEV (solvabiliteitsopslag) gelijk is aan het VEV per 31 december van het voorgaand boekjaar en de opslag voor uitvoeringskosten de kosten betreft in het verslagjaar waarvoor niet binnen de TV wordt gereserveerd.

Toeslagverlening

Het toeslagbeleid voor het fonds bestaat voor actieve deelnemers uit een onvoorwaardelijk deel en een voorwaardelijk deel. Voor inactieve deelnemers geldt een voorwaardelijk toeslagbeleid. Voor het onvoorwaardelijk deel wordt jaarlijks een premie ontvangen.

Het voorwaardelijk deel voor zowel actieven als inactieven wordt alleen verleend als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110% en deze toekomstbestendig kan worden verleend conform hetgeen hieromtrent bepaald is in wet- en regelgeving.

Herverzekering

Het fonds heeft risico's ondergebracht bij een herverzekeringsmaatschappij. Het gaat dan om de risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid (het premievrijstellingsrisico en het loonvorderingsrisico).

Beide risico's zijn op stop-lossbasis verzekerd bij Zwitserleven. Met een stop-lossverzekering wordt de totale schade in enig jaar beperkt.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Resultaatbepaling

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan:

- rente;
- dividend;
- soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen en obligaties;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransaties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Bestemming van het saldo

Het resultaat ultimo boekjaar wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld via de directe methode.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die een financiële impact hebben op het verslagjaar.

Financiering

De kostendekkende premie (KDP) is berekend met de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De in het jaarverslag vermelde KDP bedraagt € 8,022 miljoen.

Ter bepaling van de in de ABTN beschreven gedempte kostendekkende premie is gebruik gemaakt van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december over de afgelopen 5 jaar. De aldus berekende gedempte kostendekkende premie bedraagt € 6,845 miljoen. De feitelijke premie is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de sponsor. De feitelijke premie is gelijk aan 29,5% van de som van de pensioengevende salarissen.

De over 2016 feitelijke ontvangen premie van € 6,973 miljoen is inclusief een bedrag van € 101.000 dat betrekking heeft op vrijval rekening en risico deelnemers ten behoeve van ingegane (pre)pensioenen. De feitelijke premie bedraagt € 128.000 meer dan de gedempte kostendekkende premie.

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2016 als volgt te verdelen:

	2016
Algemene reserve	15.061

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen/aflossingen	Gerealiseerde koersverschillen	Niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2016
Onroerende zaken						
Niet-beursgenoteerde aandelen vastgoedmaatschappijen	50.302	1.272	-30.351	1.331	1.569	24.123
Beursgenoteerde aandelen vastgoedmaatschappijen	0	0	0	0	0	0
	50.302	1.272	-30.351	1.331	1.569	24.123
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	179.403	39.121	-24.932	1.306	18.402	213.300
Vastrentende waarden						
Niet-beursgenoteerde vastrentende beleggingsfondsen	63.535	59.014	-30.008	1.289	2.786	96.616
Beursgenoteerde Staatsobligaties	194.894	28.023	-35.984	1.310	7.675	195.918
	258.429	87.037	-65.992	2.599	10.461	292.534
Derivaten						
Swaps	13.853	0 ¹⁾	-8.494 ¹⁾	8.494	-3.383	10.470
Valutatermijncontracten	-3.056	740 ¹⁾	0 ¹⁾	-740	3	-3.053
	10.797	740	-8.494	7.754	-3.380	7.417
Overige beleggingen						
Geldmarktfondsen	1.125	26.680	-27.800	-5	0	0
Totaal belegd vermogen ²⁾	500.056	154.850	-157.569	12.985	27.052	537.374
Waarvan gepresenteerd aan de passiva zijde	3.772					6.121
Belegd vermogen activa zijde	503.828					543.495

1) De aan- en verkopen zijn gesaldeerd weergegeven.

2) Exclusief intrest en liquide middelen.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

	Directe markt- notering	Intrinsieke waarde	NCW berekening	Stand ultimo 2016	Stand ultimo 2015
Vastgoedbeleggingen	0	24.123	0	24.123	50.302
Aandelen	73.766	139.534	0	213.300	179.403
Vastrentende waarden	292.534	0	0	292.534	258.429
Derivaten	0	0	7.417	7.417	10.797
Overige beleggingen	0	0	0	0	1.125
Totaal belegd vermogen	366.300	163.657	7.417	537.374	500.056

Aansluiting beleggingen tussen de jaarrekening en de Risicoparagraaf o.b.v. Look Through:

	Stand ultimo 2016	Liquide middelen	Overlopende intrest	Te vorderen dividend- belasting	Toepassen Look Through	Stand ultimo 2016 conform risico- paragraaf	Stand ultimo 2015 conform risico- paragraaf
Onroerende zaken	24.123				-152	23.971	49.096
Zakelijke waarden	213.300			341	-2.042	211.599	177.828
Vastrentende waarden	292.534		3.608		-234	295.908	264.247
Derivaten	7.417		520		95	8.032	10.938
Overige beleggingen	0	278			2.333	2.611	2.741
	537.374	278	4.128	341	0	542.121	504.850

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen aflossingen	Vermogensresultaat	Stand ultimo 2016
Zakelijke waarden					
Aandelen	1.251	96	-171	107	1.283
Vastrentende waarden					
Obligaties	1.610	124	-451	102	1.385
Overige beleggingen					
Liquiditeiten	16	632	-510	1	139
Totaal belegd vermogen	2.877	852	-1.132	210	2.807

[3] Vorderingen en overlopende activa

Lopende intrest en nog te ontvangen dividend

	2016	2015
Vastrentende waarden	3.608	4.375
Derivaten	520	143
	4.128	4.518
Overige vorderingen		
Dividendbelasting	341	261
Spaarrekening	163	161
Premies	318	512
Debiteuren algemeen	11	6
	833	940
Totaal vorderingen en overlopende activa	4.961	5.458

Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.

	2016	2015
[4] Liquide middelen		
Depotbank	278	15
ING bank N.V.	234	1.117
	512	1.132
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Passiva		
[5] Stichtingskapitaal	1	1
[6] Algemene reserve		
Stand 1 januari	58.200	64.450
Besteding van het saldo van baten en lasten	15.061	-6.250
Stand per 31 december	73.261	58.200
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%
Strategisch vereiste dekkingsgraad	118,0%	119,9%
Aanwezige dekkingsgraad	115,5%	112,9%
Beleidsdekkingsgraad	110,9%	114,1%
De dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen.		
De berekening is als volgt: $(73.262 + 468.651 + 2.807) / (468.651 + 2.807) \times 100\% = 115,5\%$.		
Per 31 december 2016 is de dekkingsgraad 115,5% van de totale Technische Voorziening.		

	2016	2015
[7] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	447.384	439.591
Premies	5.360	7.199
Benodigde intrest	-265	714
Overgenomen pensioenverplichtingen	1.112	559
Uitkeringen eigen rekening	-18.307	-18.224
Vrijgevallen voor excassokosten	-732	-729
Overgedragen pensioenverplichtingen	-370	-247
Technisch resultaat	-429	-1.110
Wijziging marktrente	33.740	-3.966
Indexatie	494	1.182
Vervallen driemaandsmiddeling	0	15.401
Schattingswijziging (UFR-methodiek)	0	7.014
Wijziging overlevingstafels	664	0
Stand per 31 december	468.651	447.384
De technische voorzieningen zijn als volgt opgebouwd:		
– Actieve- en arbeidsongeschikte deelnemers (pensioen)	150.803	141.123
– Gewezen deelnemers (pensioen)	42.822	37.891
– Pensioengerechtigden (pensioen)	273.053	267.424
– Pensioengerechtigden (prepensioen)	33	8
– Niet opgevraagd	1.284	938
– Overige TV toekomstig AO risico	656	0
Stand voorziening per 31 december	468.651	447.384
[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico deelnemers		
Stand 1 januari	2.877	2.984
Opnames	-280	-96
Rendement	210	-11
Stand 31 december	2.807	2.877

[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva

	2016	2015
Derivaten	6.121	3.772
Verzekeringsmaatschappij	4	0
Te betalen loonheffing	311	306
Sociale lasten	73	64
Vooruitontvangen WO / inkopen	171	0
Administratiekosten	67	97
Accountantskosten	29	21
Actuariskosten	49	69
Overige crediteuren	230	504
	7.055	4.833

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg hebben in 2016 geen bezoldiging ontvangen.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2016 had Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg geen personeelsleden in dienst. De Manager Pensioenfonds en de administrateur zijn in dienst van de onderneming. De kosten worden doorbelast naar het pensioenfonds.

Baten en lasten	2016	2015
[10] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	794	819
Zakelijke waarden	1.267	1.245
Vastrentende waarden	5.484	5.849
Derivaten	1.281	947
Banken & deposito's	-6	-3
Overdracht pensioenen	16	3
Overigen	13	0
	8.849	8.860
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Onroerende zaken</i>		
Ongerealiseerd resultaat	1.569	4.946
Gerealiseerd resultaat	1.331	729
<i>Zakelijke waarden</i>		
Ongerealiseerd resultaat	18.402	12.848
Gerealiseerd resultaat	1.306	2.601
<i>Vastrentende waarden</i>		
Ongerealiseerd resultaat	10.461	-7.297
Gerealiseerd resultaat	2.599	202
<i>Derivaten</i>		
Ongerealiseerd resultaat	-3.380	-5.213
Gerealiseerd resultaat	7.754	-5.166
Valutaresultaat liquide middelen	-20	32
	40.022	3.682

	2016	2015
Kosten van vermogensbeheer		
Bewaarloon effecten	-52	-50
Beheerloon zakelijke waarden	-86	-96
Beheerloon vastrentende waarden	-247	-266
Beheerloon derivaten	-129	-136
Beheerloon overig	-231	-205
Rebate fee obligaties	158	149
Rebate fee aandelen	134	155
Rebate fee vastgoed	35	124
	-418	-325
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	48.453	12.217
[11] Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Vermogensresultaat	210	-11
[12] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Werkgeverspremie	5.814	7.296
Te ontvangen premie 2016 m.b.t. onvoorwaardelijke toeslag actieve deelnemers 1-1-2016 (0,33%)	0	512
Te ontvangen premie i.v.m. indexatie 2017	318	
Werknemerspremie	546	463
Vrijval rekening en risico deelnemers ten behoeve van ingegane (pre)pensioenen	101	95
	6.779	8.366
De feitelijke premie bedraagt	6.973	7.854
De kostendekkende premie bedraagt	8.022	9.786
De gedempte kostendekkende premie bedraagt	6.845	6.841
De feitelijke premie is hoger dan de gedempte kostendekkende premie en voldoet hiermee aan de wettelijke eisen van kostendekkendheid.		
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	6.589	7.982
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.311	1.612
– Opslag voor uitvoeringskosten	122	192
	8.022	9.786

	2016	2015
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	5.607	5.532
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.116	1.117
– Opslag voor uitvoeringskosten	122	192
	6.845	6.841
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/ of toeslagen. In het boekjaar is een korting verstrekt van € 0.		
[13] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers t.b.v. inkoop rechten	-280	-96
[14] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	720	319
Overgedragen pensioenverplichtingen	-345	-193
	375	126
[15] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-14.365	-14.261
Partnerpensioen	-3.969	-3.908
Wezenpensioen	-12	-6
Compensatie overhevelingstoelag	-4	-4
Afkoopsommen	-8	-31
	-18.358	-18.210
[16] Mutatie voorziening voor risico deelnemers		
Onttrekkingen i.v.m. pensionering	280	96
Rendement	-210	11
	70	107
[17] Herverzekering		
Premie	-67	-35

	2016	2015
[18] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-322	-383
Doorbelaste personeelskosten	-248	-242
Accountant (controle jaarrekening)	-29	-30
Actuaris	-104	-154
Vergoeding externe leden beleggingscommissie	-13	-10
De Nederlandsche Bank	-32	-26
Doorbelaste kantoor- en representatiekosten	-14	-11
Overige	-92	-65
	-854	-921
	2016	2015
Actuariële analyse van het resultaat		
Directe beleggingsopbrengsten	8.849	8.861
Indirecte beleggingsopbrengsten	39.869	2.643
Wijziging rekenrente	-33.740	3.966
	14.978	15.470
Beleggingen / marktrente		
Financiering	127	-412
Indexatie	-176	-561
Kanssystemen	1.113	1.745
Mutaties waardeoverdrachten	-266	-91
Mutaties uitkeringen	-51	14
Wijziging u.h.v. actuariële grondslagen en/of methoden	-664	-22.415
	15.061	-6.250
Resultaat		

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt, is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is, bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel een fonds is, wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel vermogen het fonds aan dient te houden, gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans, komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met bestuur, waarmerkend actuaris en DNB.

Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2016 van 118,0% en ultimo 2015 van 119,9%.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	9.211	2,0	11.020	2,5
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	64.157	13,5	74.656	16,7
Valutarisico (S3)	18.191	3,9	12.658	2,8
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	20.723	4,4	12.083	2,7
Verzekeringstechnisch risico (S6)	13.443	2,9	12.753	2,8
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	10.698	2,3	12.920	2,9
Diversificatie-effect	-51.503	-11,0	-46.661	-10,4
Vereist eigen vermogen risico fonds	84.920	18,0	89.429	20,0
Afname voor toerekening totale TV (incl. Risico deelnemers)	28	0,0	29	-0,1
Totaal vereist eigen vermogen	84.948	18,0	89.458	19,9
Aanwezige dekkingsgraad		115,5		112,9
Beleidsdekkingsgraad		110,9		114,1
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Strategisch vereiste dekkingsgraad		118,0		119,9
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		118,8		118,7

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2016 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2016 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 110,9%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2015 van 114,1%, is de beleidsdekkingsgraad afgenomen met 3,2%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 16,7

Duratie van de pensioenverplichtingen 15,8

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	23.028		23.028	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	-15.351		-13.817	
Renterisico	7.677	1,6	9.211	2,0
Afdekkingspercentage (B/A)		66,7		60,0

Derivaten

Met behulp van deze derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het fonds volgens het beleggingsmandaat 60% van het renterisico af.

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 7.677 (1,6%) en voor het strategisch renterisico 9.211 (2,0%) ultimo 2016.

Aandelen- en vastgoed risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling Aandelen en Vastgoed per markt/categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	8.518	3,6	32.987	14,4
Niet-beursgenoteerd vastgoed	15.453	6,5	16.109	7,0
Ontwikkelde markten (Mature markets)	186.609	78,6	160.227	69,7
Opkomende markten (Emerging markets)	24.991	10,5	17.601	7,7
Aansluiting look through	1.852	0,8	2.781	1,2
	237.423	100,0	229.705	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 68.342 (14,5%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 64.157 (13,5%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Verdeling beleggingsportefeuille naar valuta voor afdekking met derivaten

	2016		2015	
	€	%	€	%
Euro	344.995	63,6	336.815	66,7
Amerikaanse dollar	70.353	13,0	60.468	12,0
Argentijnse peso	1	0,0	0	0,0
Australische dollar	5.642	1,0	4.762	0,9
Braziliaanse real	1.332	0,2	459	0,1
Britse pound sterling	28.138	5,2	31.320	6,2
Canadese dollar	1.567	0,3	1.655	0,3
Chinese yuan (renminbi)	508	0,1	505	0,1
Colombiaanse peso	1.606	0,3	0	0,0
Deense kroon	1.922	0,4	1.578	0,3
Hongaarse forint	239	0,0	154	0,0
Hongkongse dollar	6.728	1,2	6.302	1,2
Indiase roepie	3.867	0,7	2.911	0,6
Indonesische roepia	16.242	3,0	618	0,1
Japanse yen	17.894	3,3	15.054	3,0
Maleisische ringgit	213	0,0	189	0,0
Mexicaanse peso	441	0,1	360	0,1
Nieuwe Israëlische sjekel	197	0,0	0	0,0
Nieuwe Peruviaanse sol	2	0,0	0	0,0
Nieuwe Taiwanese dollar	2.053	0,4	1.617	0,3
Nieuwe Turkse lira	544	0,1	867	0,2
Nieuw-Zeelandse dollar	301	0,1	0	0,0
Noorse kroon	2.007	0,4	1.998	0,4
Philijpijnse peso	551	0,1	387	0,1
Poolse zloty	170	0,0	331	0,1
Roemeense leu	1	0,0	17	0,0
Russische roebel	389	0,1	0	0,0
Singaporese dollar	809	0,1	874	0,2
Thaise baht	695	0,1	369	0,1
Tsjechische kroon	0	0,0	29	0,0
Ver. Arabische Emiraten Dirham	402	0,1	0	0,0
Zuid-Afrikaanse rand	1.403	0,3	856	0,2
Zuid-koreaanse won	4.234	0,8	2.737	0,5
Zweedse kroon	3.928	0,7	5.472	1,1
Zwitserse frank	11.120	2,1	12.251	2,4
Overige valuta en beleggingen	11.627	2,1	13.895	2,8
	542.121	100,0	504.850	100,0

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling beleggingsportefeuille naar valuta na afdekking met derivaten</i>				
Euro	432.691	79,8	414.824	82,2
Amerikaanse dollar	14.552	2,7	15.058	3,0
Argentijnse peso	1	0,0	0	0,0
Australische dollar	1.481	0,3	1.183	0,2
Braziliaanse real	1.332	0,2	459	0,1
Britse pound sterling	10.603	2,0	10.825	2,1
Canadese dollar	1.567	0,3	1.655	0,3
Chinese yuan (renminbi)	508	0,1	505	0,1
Colombiaanse peso	1.606	0,3	0	0,0
Deense kroon	1.922	0,4	1.578	0,3
Hongaarse forint	239	0,0	154	0,0
Hongkongse dollar	6.728	1,2	6.302	1,2
Indiase roepie	3.867	0,7	2.911	0,6
Indonesische roepia	16.242	3,0	618	0,1
Japanse yen	7.695	1,4	6.529	1,3
Maleisische ringgit	213	0,0	189	0,0
Mexicaanse peso	441	0,1	360	0,1
Nieuwe Israëlische sjekel	197	0,0	0	0,0
Nieuwe Peruviaanse sol	2	0,0	0	0,0
Nieuwe Taiwanese dollar	2.053	0,4	1.617	0,3
Nieuwe Turkse lira	544	0,1	867	0,2
Nieuw-Zeelandse dollar	301	0,1	0	0,0
Noorse kroon	2.007	0,4	1.998	0,4
Philipijnse peso	551	0,1	387	0,1
Poolse zloty	170	0,0	331	0,1
Roemeense leu	1	0,0	17	0,0
Russische roebel	389	0,1	0	0,0
Singaporese dollar	809	0,1	874	0,2
Thaise baht	695	0,1	369	0,1
Tsjechische kroon	0	0,0	29	0,0
Ver. Arabische Emiraten Dirham	402	0,1	0	0,0
Zuid-Afrikaanse rand	1.403	0,3	856	0,2
Zuid-koreaanse won	4.234	0,8	2.737	0,5
Zweedse kroon	3.928	0,7	5.472	1,1
Zwitserse frank	11.120	2,1	12.251	2,4
Overige valuta en beleggingen	11.627	2,1	13.895	2,8
	542.121	100,0	504.850	100,0

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten, omgerekend in euro per 31 december 2016:

	aankoop transacties	verkoop transacties
Euro	87.695	
Amerikaanse dollar		-55.800
Australische dollar		-4.161
Japanse yen		-10.199
Britse pound sterling		-17.535
	87.695	-87.695

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 20.637 (4,4%) en voor het strategisch valuta risico 18.191 (3,9%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden ¹⁾:</i>				
AAA	121.682	41,1	133.594	50,5
AA	81.981	27,7	73.213	27,7
A	16.683	5,6	16.086	6,1
BBB	29.814	10,1	31.330	11,9
Lager dan BBB	41.712	14,1	4.097	1,6
Geen rating	4.036	1,4	5.927	2,2
	295.908	100,0	264.247	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd ¹⁾:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	5.825	2,0	0	0,0
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	34.664	11,7	54.734	20,7
Resterende looptijd van 5 tot 10 jaar	163.830	55,3	111.661	42,3
Resterende looptijd langer dan 10 jaar	91.589	31,0	97.852	37,0
	295.908	100,0	264.247	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 20.551 (4,4%) en voor het strategisch kredietrisico van 20.723 (4,4%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk en strategisch verzekeringstechnisch risico bedraagt 13.443 (2,9%).

¹⁾ Gebaseerd op doorkijk in onderliggende beleggingen.

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

Het bestuur heeft, gezien de spreiding van de beleggingsportefeuille, besloten om het concentratierisico niet mee te nemen in de berekening van het vereist eigen vermogen.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	24.123	100,6	50.302	102,5
Aansluiting look through	-152	-0,6	-1.206	-2,5
	23.971	100,0	49.096	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	24.123	100,6	50.302	102,5
Aansluiting look through	-152	-0,6	-1.206	-2,5
	23.971	100,0	49.096	100,0

Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken

NN (L) European Real Estate - I Cap EUR	0	0,0	25.441	50,6
CBRE Dutch Residential Fund IV	10.135	42,0	9.275	18,4
Aberdeen Eur Prop Fnd class B	4.933	20,4	4.774	9,5
Aberdeen Eur Prop Fnd class A	3.585	14,9	3.470	6,9
CBRE DTCH RSD FD III (SP)	3.357	13,9	3.071	6,1
CBRE Eurosiris Fund	2.102	8,7	2.984	5,9

	2016		2015	
	€	%	€	%
Aandelen				
<i>Verdeling aandelen per regio ¹⁾:</i>				
Europa	90.610	42,8	78.067	43,9
Noord-Amerika	65.391	30,9	54.593	30,7
Azië	34.025	16,1	23.473	13,2
Overig	21.573	10,2	21.695	12,2
	211.599	100,0	177.828	100,0
<i>Verdeling aandelen per sector ¹⁾:</i>				
Financiële instellingen	41.337	19,5	42.921	24,0
Informatietechnologie	26.229	12,4	19.842	11,2
Niet-duurzame consumentengoederen	21.779	10,3	19.781	11,1
Duurzame consumentengoederen	23.300	11,0	19.694	11,1
Industriële ondernemingen	20.927	9,9	19.400	10,9
Gezondheidszorg	20.930	9,9	18.444	10,4
Energie	13.569	6,4	10.895	6,1
Basismaterialen	12.850	6,1	10.795	6,1
Telecommunicatie	10.092	4,8	9.049	5,1
Vastgoed	7.820	3,7	0	0,0
Nutsbedrijven	6.103	2,9	5.113	2,9
Andere sectoren	6.663	3,1	1.894	1,1
	211.599	100,0	177.828	100,0

Er zijn geen grote posten binnen de aandelen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in aandelen.

1) Gebaseerd op doorkijk in onderliggende beleggingen.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa	233.305	78,9	257.905	97,6
Noord-Amerika	31.713	10,7	3.700	1,4
Azië	1.327	0,4	1.321	0,5
Opkomende markten	28.172	9,5	1.321	0,5
Overig	1.391	0,5		0,0
	295.908	100,0	264.247	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden

Nederlandse staatsobligaties	59.922	20,3	55.500	21,1
Duitse staatsobligaties	38.234	12,9	57.501	21,9
Finse staatsobligaties	22.511	7,6	15.032	5,7
Oostenrijkse staatsobligaties	19.334	6,5	19.907	7,6
Franse staatsobligaties	42.589	14,4	32.472	12,4
Belgische staatsobligaties	16.936	5,7	14.483	5,5

Er zijn geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen rechtstreekse beleggingen in Huntsman Nederland B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 11.326 (2,4%) en voor het strategisch actief beheer risico van 10.698 (2,3%). De tracking error verschilt per aandelenfonds, waardoor niet expliciet één percentage kan worden vermeld. De gewogen tracking error van de gehele aandelenportefeuille is groter dan 1%, waardoor een buffer voor actief beheer wel noodzakelijk is.

Vastgesteld te Rozenburg d.d. 13 juni 2017

Het Bestuur,

N. Mol

E. Maliepaard

P.C. Oostveen

G.C. Plaisier

mw. C.J. Paak

Overige gegevens

Actuariële verklaring

Opdracht

Door de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg te Rotterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.085.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 204.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendeekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudentpersonregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch tenminste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 13 juni 2017

drs. R.T. Schilder AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg te Rotterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2016;
- de staat van baten en lasten over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg (hierna: de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 4.085.000
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds, de voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico deelnemers, het stichtingskapitaal en de algemene reserve.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt. Aangezien de stichting in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 204.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controleaanpak
<p>Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad</p> <p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad.</p> <p>De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2016 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers.</p> <p>Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht. – Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteits-toets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening zoals gehanteerd in de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.

Risico	Onze controleaanpak
Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen	
<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen), maar er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen.</p> <p>De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2016 € 163,7 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde fondsen (30% van de totale beleggingen).</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde fondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p>	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2016. Voor niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen zijn de waarderingsgegevens gecontroleerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2016 van deze fondsen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn omvat onze controle aansluiting met de meest recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum, alsmede onderzoek van de uitkomsten van back-testing procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen) in combinatie met benchmark-testing werkzaamheden.</p> <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.</p>

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds'. Hieruit blijkt dat de schattingswijziging heeft plaatsgevonden door toepassing van de meest recente prognosetafels (verhoging van voorziening € 0,6 miljoen).

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.

Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2016. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2016.

- Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris.
- Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris, gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het verslag over het boekjaar andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- andere informatie, bestaande uit: bestuur en organisatie, meerjarenoverzicht, verantwoordingsorgaan, samenvatting visitatie-rapport 2016 en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Maastricht, 13 juni 2017

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.E.J. Pluymakers RA

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen

	2016			2015		
	€	%	Norm	€	%	Norm
Zakelijke waarden						
Aandelen vastgoedmaatschappijen	24.123	4,4	5	50.302	9,9	10
Aandelen	213.300	39,3	37,5	179.403	35,5	35
Te vorderen dividendbelasting	341	0,1		261	0,1	
Totale zakelijke waarden	237.764	43,8	42,5	229.966	45,5	45
Vastrentende waarden						
Staatsobligaties	195.918	36,1		194.894	38,5	
Vastrentende beleggingsfondsen	96.616	17,8		63.535	12,6	
Lopende intrest	3.608	0,7		4.375	0,9	
Totaal vastrentende waarden	296.142	54,7	57,5	262.804	51,9	55
Derivaten						
Valutatermijncontracten	-3.053	-0,6		-3.056	-0,6	
Swaps	10.470	1,9		13.853	2,7	
Lopende intrest	520	0,1		143	0,0	
Totaal derivaten	7.937	1,4	0	10.940	2,2	0
Overige beleggingen						
Geldmarktfondsen	0	0,0		1.125	0,2	
	0	0,0	0	1.125	0,2	0
Liquide middelen						
Depotbank	278	0,1		15	0,0	
ING Bank	234	0,0		1.117	0,2	
Totaal liquide middelen	512	0,1	0	1.132	0,2	0
Totaal vermogen	542.355	100,0	100	505.967	100,0	100

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. Ook wel bedrijfsplan genoemd. Hierin komen drie hoofdonderwerpen aan de orde: de wijze van vaststelling van de verplichtingen jegens de deelnemers, de beleggingsportefeuille en het intern risicobeheersingssysteem.

Actuarieel Genootschap (AG)

Het Koninklijk Actuarieel Genootschap is de Nederlandse beroepsvereniging van actuarissen en actuariële analisten.

Actuariële grondslagen

Wanneer een contante waarde van een reeks toekomstige uitkeringen moet worden bepaald maakt de actuaaris gebruik van actuariële grondslagen, zoals:

1. de rekenrente;
2. de kansstelsels: sterftekansen, arbeidsongeschiktheids- en revalideringskansen, frequenties van gehuwd zijn, soms ook toekomstige salarisontwikkeling of indexatiebeleid enz.;
3. kostenopslagen (bijvoorbeeld voor administratiekosten en/of uitbetalingskosten).

Actuariële methoden

Methoden om met behulp van actuariële grondslagen de contante waarde te berekenen van een reeks toekomstige uitkeringen of bijdragen.

Algemene Ouderdomswet

De Algemene Ouderdomswet (AOW) is in 1956 tot stand gekomen. Het is een volksverzekering en geldt dus voor alle ingezetenen van Nederland. De AOW voorziet in uitkeringen bij ouderdom. De uitkeringen gaan in op de eerste dag van de maand waarin de verzekerde 65 jaar wordt. De hoogte van de uitkeringen is niet afhankelijk van het loon dat gedurende een eventuele loopbaan is verdiend, maar is afhankelijk van de burgerlijke staat en de gezinssituatie waarin de verzekerde verkeert.

ALM

Afkorting voor Asset Liability Management. Een ALM-studie betreft de analyse van het risicobeheer van de balans tussen activa en de passiva van een pensioenfonds.

Deze studie dient te resulteren in de formulering van een strategisch beleggingsbeleid.

AO/IC

Administratieve organisatie en interne controle.

Autoriteit Financiële Markten

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is gedragstoezichthouder op de financiële markten. Dat houdt in dat de AFM toezicht houdt op het gedrag van de gehele financiële marktsector: sparen, beleggen, verzekeren en lenen. Met het gedragstoezicht wil de AFM een bijdrage leveren aan het goed functioneren van de financiële markten.

Backservice

Pensioenaanspraken (of de waarde ervan) die betrekking hebben op de achterliggende dienstjaren en die ontstaan door verandering in de pensioengrondslag.

Basispunt

Een basispunt is een honderdste van een procent (0,01%). Basispunten worden gebruikt om veranderingen in rentes uit te drukken. Een stijging van de rente van bijvoorbeeld 6% naar 6,1% betekent een stijging van 10 basispunten.

Beleidsdekkingsgraad

Dit betreft een 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad, waarop het pensioenfonds haar beslissingen baseert.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Benodigde intrest

Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen wordt rekening gehouden met een toekomstig rendement. Het bedrag dat op basis van de rekenrente in het boekjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen moet worden toegevoegd wordt als 'benodigde intrest' verantwoord.

Code pensioenfonds

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfonds in werking getreden als document van zelfregulering van de pensioensector. Per 1 juli 2014 is de Code ook wettelijk verankerd in de Pensioenwet. De Code is gebaseerd op het "pas toe of leg uit-beginsel". Het volledig volgen van alle 83 normen uit de Code is niet verplicht. Wel wordt ieder pensioenfonds geacht in het jaarverslag (vanaf boekjaar 2014) aan te kunnen geven waarom bepaalde afwijkende keuzes zijn gemaakt. Deze Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor "goed pensioenfondsbestuur". Het huidige tijdgewricht vereist vanuit het maatschappelijk belang van het pensioenfonds dat het functioneren van het bestuur meer aandacht krijgt. De Code vervangt de "Principes voor goed pensioenfondsbestuur (PFG)", die de Stichting van de Arbeid op 16 december 2005 heeft gepubliceerd.

Contante waarde

De contante waarde op een bepaald moment van (een serie) betalingen in de toekomst, is het bedrag dat op dat moment aanwezig zou moeten zijn om, rekening houdend met rente-aangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariëlegrondslagen, deze toekomstige betalingen te kunnen verrichten.

CPI

Consumenten Prijs Index.

Dekkingsgraad

Een maat voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad is gelijk aan het totaal vermogen (Reserves + Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds) gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

DC regeling

Een Defined Contribution (beschikbare premie) regeling is een vorm van pensioensparen waarbij de begunstigde een van te voren afgesproken premie ontvangt.

De Nederlandsche Bank

Orgaan dat krachtens de Pensioenwet een toezichhoudende taak heeft ten aanzien van pensioenfonds.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: dividend- en rente-opbrengsten van de beleggingen.

Duration

Duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid van een obligatie. Deze maatstaf houdt rekening met alle cashflows in de resterende looptijd van de lening.

Eindloon regeling

Een eindloon regeling, ook wel final-payregeling genoemd, is een vorm van een vaste uitkeringsregeling waarbij de hoogte van het pensioen afhankelijk is van het laatst verdiende loon. De opgebouwde pensioenaanspraken worden dan verhoogd op basis van de pensioengrondslag van dit laatstverdiende loon; de zogenoemde backservice. Het nog op te bouwen pensioen wordt bij het eindloonstelsel de coming service genoemd. Backservice + coming service is dan het verzekerd pensioen.

EMD

Emerging Market Debt

Financieel Toetsingskader (FTK)/nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

Benaming van het nieuwe toetsingsregime dat vanaf 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Het Financieel Toetsingskader (FTK) vervangt de Actuariële Principes Pensioenfondsen. Het FTK is opgenomen in de Pensioenwet. Per 1 januari 2015 is het nieuwe FTK van kracht geworden. Het nieuwe FTK omvat de financiële eisen waaraan pensioenfondsen moeten voldoen. Belangrijkste doel van de nieuwe regels is een robuust toekomstbestendig pensioenstelsel waarin het pensioenvermogen van de deelnemer stabiel wordt beheerd en een evenwichtige verdeling van lasten en lasten plaatsvindt tussen generaties.

Gedragcodes

De gedragscode van het AFM (Autoriteit Financiële Markten) valt uiteen in twee afzonderlijke codes: code A voor pensioenfondsen die onder effectentypisch gedragstoezicht van de AFM staan en code B voor pensioenfondsen die van dat toezicht zijn vrijgesteld.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van extra hoge risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijdensrisico van deelnemers en invaliditeitsrisico van deelnemers.

Indexatie

Hieronder wordt verstaan de aanpassing van de ingegane pensioenen en/of premievrije aanspraken (voor pensioeningang) op basis van de stijging of daling van een index cijfer dan wel een vast percentage.

Veelal worden daarvoor de prijsindexcijfers van het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) gehanteerd.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet-gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

Interest Rate Swap (IRS)

De renteswap wordt in het algemeen gebruikt om renterisico's te beheersen of af te dekken, of om een gewenste rentepositie in te nemen. De meest gebruikte termen voor de renteswap zijn IRS of Interest Rate Swap.

De renteswap is een ruiltransactie die geschiedt op een internationale financiële markt, waarbij partijen de rentebetalingen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar ruilen. Na het verstrijken van deze tijd worden ze weer teruggenomen.

De hoofdsommen van de leningen worden bij een IRS niet uitgewisseld, die zijn alleen in theorie, in de berekeningen herkenbaar.

Uitwisseling vindt uitsluitend plaats van de rentes.

Koopsom

Een koopsom is een eenmalige betaling die aan de uitvoerder van de pensioenregeling is verschuldigd en waarvoor een bepaalde pensioenaanspraak wordt ingekocht. In beginsel is een koopsom dus een eenmalige betaling en een premie een periodieke betaling. Zowel premies als koopsommen dienen hetzelfde doel, namelijk de financiering van de pensioenen.

Lijfrente

Het begrip lijfrente wordt gebruikt in de individuele levensverzekeringsmarkt. Technisch gesproken is een lijfrente hetzelfde als een ouderdomspensioen. Het belangrijkste verschil is dat een lijfrenteverzekering privé wordt gesloten, terwijl bij pensioen altijd sprake is van een werkgever / werknemer relatie.

Look Through

Bij toepassing van het Look Through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie.

Middelloon regeling

Een middelloon regeling is een pensioenregeling waarbij de hoogte van het pensioen afhankelijk is van het gemiddelde verdiende loon. Het middelloonsysteem is een vorm van een vaste uitkeringsregeling.

Morgan Stanley Capital International (MSCI)

Dit is een veelgebruikte standaard benchmark voor beleggingsfondsen.

Nabestaandenpensioen

Verzamelnaam voor weduwe-, weduwnaars- en partnerpensioen, soms ook voor wezenpensioen.

Ouderdomspensioen

Pensioen, bestemd ter verzorging van de gerechtigde, nadat deze de in de pensioenregeling omschreven pensioenleeftijd heeft bereikt.

Overlevingstafels

Geven aan wat de levens- en sterftেকansen zijn van mannen en vrouwen in Nederland afhankelijk van de bereikte leeftijd. Ze worden gebruikt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen door de actuaris.

Overreserve

Het deel van de reserves van een pensioenfonds waar geen pensioenverplichtingen tegenover staan (ook wel genoemd: extra of algemene reserve).

Over-the-counter (OTC)

De term slaat op financiële transacties die niet via de beurs verlopen, maar die direct tussen twee partijen afgesloten worden.

Portability Richtlijn

Deze richtlijn beoogt pensioenen tussen landen overdraagbaar te maken.

Premiepensioeninstelling (PPI)

Dit is een nieuw type pensioenuitvoerder die vooral relevant is voor de uitvoering van buitenlandse pensioenregelingen.

Premievrije aanspraken

Indien het deelnemerschap aan een pensioenregeling eindigt, anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioenleeftijd, verkrijgt de gewezen deelnemer een premievrije aanspraak op ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde pensioenvermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst en waarvan bij de berekening van de contante waarden wordt uitgegaan.

Rendement

Het positieve of negatieve resultaat dat een verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds behaalt met de belegging van daartoe beschikbare middelen.

Rentetermijnstructuur (RTS)

De yield curve, of rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds. Een normale yield curve laat een stijgend verloop zien omdat de spaarrente doorgaans lager is dan de kapitaalmarktrente.

Solvency II

Dit betreft een project van De Nederlandsche Bank om de Europese richtlijnen voor het verzekeringsbedrijf te herzien.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Overlegorgaan van centrale organisaties van werkgevers en werknemer. Tevens adviesorgaan van het kabinet op sociaal en arbeidsvoorwaardelijk terrein.

Technisch resultaat

Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van veronderstellingen, zoals sterftekansen, invalideringskansen en partnerfrequenties. De financiële consequenties van de afwijkingen van de werkelijkheid ten opzichte van deze veronderstellingen leiden tot technisch resultaat. Onder technisch resultaat worden voorts de verschillen tussen de ontvangen premies en de werkelijke kosten voor de pensioenopbouw verantwoord en de verschillen die ontstaan bij de verwerking van waardeoverdrachten.

TER

TER staat voor total expense ratio en geeft onder meer de kosten weer die de beleggingsmanagers hebben gemaakt voor het voeren van hun (actief) beleid.

Technische voorziening

De vastgestelde balanspost die de gekapitaliseerde waarde (contante waarde) van de opgebouwde pensioenrechten en pensioenaanspraken aangeeft. (zie ook Voorziening pensioenverplichtingen).

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioen of een aanspraak op pensioen, welke is gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven regeling, dan wel op incidentele basis wordt verleend.

Total Return

Het totaalrendement op beleggingen zijnde de directe en de indirecte beleggingsopbrengsten.

Tracking error

De tracking error geeft aan in hoeverre de beleggingsrendementen van de daadwerkelijke aandelenportefeuille afwijken van de strategisch gedefinieerde benchmark.

Ultimate Forward Rate (UFR)

De verwachte risicovrije rente op lange termijn voor lange looptijden. Sinds eind september 2012 wordt in de bepaling van de rentetermijnstructuur (voor looptijden vanaf 20 jaar) mede rekening gehouden met deze verwachting. Tot 15 juli 2015 was de UFR gelijk aan 4,2% en vanaf 15 juli 2015 is de UFR gelijk aan het 120-maands gemiddelde van de forward rate bij een looptijd van 20 jaar.

UPO Uniform Pensioenoverzicht

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) informeert een (gewezen) deelnemer en zijn/haar eventuele partner over zijn/haar huidige toekomstige pensioensituatie. Alle pensioenfondsen en verzekeraars gebruiken hetzelfde UPO. Hierdoor zijn de bedragen uit de overzichten makkelijk vergelijkbaar. Ook kunnen de bedragen uit de verschillende overzichten eenvoudig bij elkaar worden opgeteld.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden is een beleggingsterm, en is een verzamelnaam voor leningen, hypotheke en obligaties.

Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)

De voorziening pensioenverplichtingen van een pensioenfonds is het bedrag dat aanwezig moet zijn om samen met de in de toekomst nog te ontvangen premies aan de reeds bestaande pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Zakelijke waarden

Zakelijke waarden is een verzamelnaam voor: aandelen, aandelen vastgoed, opties en converteerbare obligaties.